

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 24. SRPNA 1932

ZA KČ 2.—

Englišova cesta z krise

JIŘÍ HEJDA

Jak vypadá krise v Americe

JAR. HŮLKA

Hovory s nakladateli (ORBIS)

Karlovy Vary – Hic Rhodus

ESO

Miliardy mezi osudem a lidmi

GEL

Úkoly státu

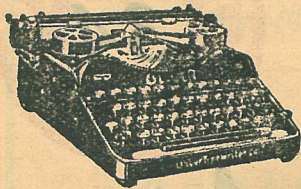
Hakenkreuzleři a hakenkreuzleři — Co s nimi? — Plzeň—Brno

Další rozumování zkroceného občana — Šovinismus kolem rozhlasu

Technika a noviny

Půjčovna knih „MIR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

OLIVER Portable

CHOCHOLA A SPOL.
Praha, Václavské nám. 23

PRVNÍ ČESKÁ VZÁJEMNÁ POJIŠŤOVNA

ZALOŽENO ROKU 1827

PRAHA II., SPÁLENÁ ULICE 24
TELEFON 288-51 SERIE

Hugo Vavris:

FRANTIŠEK LELÍČEK VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA

s ilustracemi O. Sekory
96 stran. Brož. Kč 15.—,
váz. Kč 27.—

U všech knihkupců!

Fr. Borový,

nakladatelství, Praha II., Národní tř. 18

FÉNIX

ŽIVOTNÍ POJIŠŤOVACÍ
SPOLEČNOST VE VÍDNI

Ředitelství pro republiku Československou
v Praze II, Lützowova 7

p r o v á d í za nejvýhodnějších podmínek a
nejlevnějších sazeb pojištění
životní s lékařskou prohlídkou
a bez ní, pojištění důchodové,
věna, dědických poplatků, spo-
lečníků, manželů, jakož i pojiš-
tění invalidní

Pojištění úrazové

Akciový kapitál S 4.000.000.—

P o j i š t ě n í
s t ř á d a n k o v é

Prémiové rezervy
koncem r. 1931 okrouhle
Kč 2.242.000.000.—

Stav pojištěných kapitálů koncem roku 1931 přes 13 miliard Kč

Ředitelství pro Moravu a Slezsko:
Brno, Běhounská ulice číslo 10

Ředit. pro Slovensko a Podkarp.
Rus: Bratislava, Grösslingova 34

Expositury a filiálky ve všech větších místech Československé republiky

inserujte v Přítomnosti!

Pražská městská pojišťovna

provozuje veškerá odvětví pojištění

Informace a rozpočty podá vám nezávazně

Telefon 604-41-43. Praha I, Staroměstské nám. 8

OBSAH 33. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: JIŘÍ HEJDA: Englišova cesta z krise. — JAR. HŮLKA: Jak vypadá krise v Americe. — Hovory s nakladateli. — ESO: Karlovy Vary—Hic Rhodus. — GEL: Miliardy mezi osudem a lidmi. — Či je Německo. — Protestantští faráři se modlí. — Osobní režie. — Jménem lidskosti.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Englišova cesta z krise

II.

Zhodnocení dluhů.

Ve svém rozboru Englišovy t. zv. deflační teorie krise v České společnosti národohospodářské jsem konstatoval:

„Pokles cen znamená zhodnocení dluhů na míru prostě nesnesitelnou. Hodnota zboží, které nutno dnes prodat, aby byla zaplácena anuita, je daleko větší než byla před dvěma, třemi lety. A tento problém zůstává také v národním hospodářství, kde se týká především dluhů hypotekárních a průmyslových úvěrů... To je druhý problém, který bude nutno řešit a to nejen snížením úrokových sazeb, nýbrž také snížením dluhů. Je to nezbytné a morální řešení, protože věřitel nemá nároku na to, aby se obohatil, nýbrž má nárok jen na jistinu a přiměřený úrok.“

V „Lidových Novinách“ ze dne 14. srpna píše dr. Engliš:

„Aby se čelilo krisi, je nutno (a spravedlivě) uleviti dlužníkům (na úrocích) je n tenkrát, když je pokles cen a jemu odpovídající zhodnocení peněz deflační povahy. Jsou však národohospodáři, kteří se sice domáhají úlevy pro dlužníky, ale houževnatě popírají, že pokles cen je deflační. To činí jen proto, že se jim nehodí ostatní důsledky z toho, kdyby přiznali, že pokles je deflační.“

Na tuto nelaskavou poznámku prof. Engliše bych mohl odpovědět stejně roztomile, že jeho teorie se snaží vtěsnat mermomocí do Prokrustova lože něco, čemu je třeba předem usekávat ruce i nohy, aby se to tam vůbec dostalo. Abychom si to demonstrovali jasně právě na Englišových námitkách proti mé teorii, podívejme se, jak argumentuje v citovaném článku:

Důvod, pro který poklesly ceny, může býti — praví Engliš — dvojitý: je buď na straně peněz, nebo na straně statků. Na straně statků jest, podaří-li se za nezměněný výrobní náklad vyrobiti více statků, jednotlivý statek tedy za snížený výrobní náklad, což je následkem racionalisace práce a výroby... Jak se to pozná, je-li pokles deflační či racionalisační? Při deflaci klesnou také důchody všeho obyvatelstva, takže nemají lidé nic ze snížení cen. Snížení cen neznamená zde zvýšení blahobytu, je optické. Z čísel se nedělá blahobyť, jen z rostoucí výkonnosti práce. Při racionalisaci neklesají důchody, takže snížení cen znamená pro nezměněné důchody zvýšenou reální náplň... Se stanoviska spravedlnosti je zhodnocení dluhu křivdou pouze tenkrát, znamená-li pro dlužníka větší množství práce... Zhodnotil-li se dluh deflačně, musím vrátet více statků a více práce, nežli jsem si vypůjčil; zhodnotil-li se mi dluh racionalisačně, musím vrátet sice více statků, ale stejné množství práce. Vzhledem k zhodnocení dluhu je v tom tedy podstatný rozdíl.“

To je stručně reprodukována Englišova argumentace jeho vlastními slovy.

A zde se dopouští Engliš neodpustitelného omylu, který jsme již dříve vytýkali: připouští pouze dvojitou možnost poklesu cen, buď z deflace, t. j. ze změny obsahu peněžní jednotky, nebo z racionalisace, a říká, že zhodnocení z racionalisace znamená pouze více statků přistějně práci. Engliš naprosto opomíjí třetí důvod zhodnocení cen, důvod prakticky nejdůležitější — z nadproduk-

ce. Vezměme si kterýkoliv z těchto statků: cukr, bavlnu, vlnu, pšenici, žito, ječmen, měď, cín, zinek, kaučuk, kávu, chmel... snad není třeba uvádět více příkladů. Jde vesměs o nejdůležitější suroviny nebo potraviny. U všech těchto statků viděli jsme obrovský pokles cen, který nemá nic společného ani s deflací, ani s racionalisací. Dnešní cena cukru, která je pod výrobními náklady našich cukrovarů — vývoz je umožněn jen dumpingem — právě tak jako nízká cena pšenice, bavlny, kaučuku, mědi atd., která se vesměs pohybuje buď těsně na hranici výrobních nákladů nebo i hluboko pod ní, není výsledkem pražádné racionalisace, není důsledkem úspory práce či kapitálu, nýbrž je to důsledek bezplánovitě nadprodukce, která způsobila na trzích takovou nabídku, že nemohla být normálně absorbována. Ceny letěly prostě dolů jako poletívá vždy, nakupí-li se na trhu zboží, pro které nebude žádného ekonomického užití.

Abychom byli docela konkrétní, budeme uvádět příklady, při čemž výslovně podotýkáme (aby nám nemohlo být namítnuto, že jsme si vybrali jen takové statky, které se nám hodí), že volíme případy typické, zastupující poměry tak, jak se vyvíjely na většině nejvýznamnějších trhů. Vezměme tedy především nedrahé kovy, které jsou pro vývoj tak typické, že tvoří všude tam, kde se zjišťuje index citlivých cen, jeho podstatnou součást. Nedrahé kovy jsou také doménou spekulace, takže reagují velmi citlivě na statistiku i konjunkturu a konečně máme v nich zastoupeny všechny příklady výrobní organizace. Měď je z největší části soustředěna v kartelu Copper Exporters, aluminium je koncentrováno ve dvou velkých syndikátech, kdežto výroba ostatních kovů je volná. Viděli jsme pokusy o restriktivní cín a zinku, které v jednom případě skončily úspěchem, v jednom bezúspěšně. Byli jsme v roce 1929 svědky obrovského vzestupu cen mědi ze spekulacních důvodů, ale viděli jsme skvěle uplatněný známý zákon zastupitelnosti, neboť jakmile dosáhla měď určité výše, začínala býti nahrazována aluminium. Viděli jsme i vliv produkčních metod na výrobu, na př. flotační proces, který umožnil využití více než 90 proc. kovového obsahu rud chudých na měď, přesunul těžiště z Ameriky do Afriky, ježto zpracování rud, které mají pod dvě procenta kovu, je výhodnější než u rud bohatých. Zdá se nám tudíž, že volíme příklad, který nám zastupuje řadu důvodů jak výrobních, tak spotřebních a přirozených i cenových přesunů. Všimněme si především této statistiky:

	v mil. kg			
olovo	1928	1929	1930	1931
výroba	1643	1743	1646	1387
spotřeba	1640	1689	1513	1270
Cena	143	155	126	97

	v mil. kg			
m ě ě	1928	1929	1930	1931
výroba	1678	1885	1554	1349
spotřeba	1726	1760	1468	1213
Cena	105	130	93	58
z i n e k				
výroba	1408	1457	1398	999
spotřeba	1412	1434	1223	1021
Cena	103	111	78	62
c í n				
výroba	180	195	179	156
spotřeba	174	184	164	142
Cena	128	115	81	62
a l u m i n i u m				
výroba	256	277	267	218
spotřeba	238	276	210	175
Cena	138	132	129	118

Cenou rozumí se ve všech případech index 1909/13 = 100 podle záznamů na burse v New Yorku s výjimkou alumina, které je vzato podle záznamů v Německu.

Sledujeme-li čísla výroby a spotřeby, zjišťujeme, že v roce 1928 téměř ve všech případech je výroba menší než spotřeba. Tento stav se musí projevit podél zákona nabídky a poptávky v ceně a vskutku se také v ní projevuje. V r. 1929 vidíme, že cena stoupá u olova, mědi a zinku. Klesá u cínu a alumina. Podíváme-li se, proč dochází zde k poklesu, vidíme, že důvod je samozřejmý: výroba v roce 1928 byla větší než spotřeba! Od roku 1929 počínají tlačit na trh kromě výroby také staré zásoby, jež stále více rostou, čím méně si výrobci uvědomují skutečnou situaci a čím méně je ochoty omezovat produkci, totiž přizpůsobovat ji spotřebě. Vidíme, jak spotřeba velmi rychle klesá, daleko rychleji než výroba a tato disparita mezi malou poptávkou a velkou nabídkou musí se projevit v cenách. Také se v nich vskutku projevuje.

Prof. Engliš tvrdí, že ceny mohly klesnout jen z důvodů deflačních nebo z důvodů racionalisace. V žádném z těchto případů nelze mluvit ani o deflaci ani o racionalisaci, nýbrž o nepoměru mezi nabídkou a poptávkou, prostě o nadvýrobě, která stlačila ceny. Vezměme si však další případ. Podle výpočtů Mikuschových připadlo na jednoho obyvatele světa v roce 1920 10.7 kg cukru, v roce 1930 14.9 kg. Protože konsum cukru je omezen jen na t. zv. kulturní sféru světového obyvatelstva, kdežto Mikuschovy výpočty jsou pouhým číselným poměrem k počtu všeho světového obyvatelstva, znamená ve skutečnosti tato produkce zvýšení o více než 50%. Zvýšil se však za deset let také konsum o více než 50%? Právě u nás víme až příliš dobře, že tato obrovská produkce nebyla vyvolána spotřebou, nýbrž byla vydupána neobyčejně příznivými klimatickými a neméně nepříznivými sociálními poměry na Kubě a na Jávě. Kdežto u nás se sklídí s jednoho hektaru průměrně 45 q cukru, sklídilo se na Jávě v roce 1928 na hektar 181.3 q cukru. Netřeba snad uváděti, že za mzdu, za kterou pracuje dělník na Jávě, by u nás nepracoval. Jestliže tedy Jáva a Kuba vrhly na světový trh téměř tolik třtinového cukru, kolik řepného byla s to vyrobit celá Evropa, zásobující až donedávna svět, pak není divu,

že ceny sletěly. To nebyl důsledek ani racionalisace, ani deflace, zde se opět uplatnil zákon nabídky a poptávky. Ceny, za které naše cukrovary vyvázejí, jsou ztrátové. Kdyby nebylo celní ochrany domácího trhu, nemohly by vůbec soutěžit; takto provozují již po léta dumping. Nízké ceny nejsou tedy v případě našich cukrovarů výsledek racionalisace našeho cukrovarství, nýbrž důsledek dravé soutěže třtinového cukru.

A jaké byly poměry na obilních trzích? 1. srpna, tedy těsně přede žněmi nebo o žních činily zásoby pšenice v celém světě v roce 1926 34 mil. tun, v roce 1927 51 mil. t, v roce 1928 69 mil. t, v roce 1929 122.5 mil. t a v roce 1930 114 mil. t. Je známo, že spotřeba pšenice na hlavu v důsledku zvyšování životní úrovně klesala, takže výroba je již po dobu delší pěti let podstatně větší než činí světová spotřeba. V souvislosti s tím klesaly přirozeně také ceny. Prof. Engliš sám připouští, že tento pokles není deflační povahy. Možná, že právě zde by bylo možno tvrdit, že příčiny jsou v racionalisaci, ovšem že v racionalisaci provedené v Kanadě a Spojených státech, kde se jedině mohl uplatnit trojčlenný stroj, který srazil výrobní náklady v roce 1930 na 37 cts za bušl, v době, kdy průměrný výrobní náklad v Americe byl 60 cts. Leč z této racionalisace náš zemědělec přece nemá pranic! Protože však žijeme ve světovém hospodářství a nikoli v Thünenově izolovaném státu, klesla u nás cena pšenice s 212 Kč za 100 kg v roce 1928 až na 132 Kč v roce 1931.

Byla snad jiná situace v kaučuku nebo bavlně? Jak to bylo s benzinem, jak s jutou, lnem, vlnou? Jaké byly poměry v surových kůžích? Kde je nekartelovaná cena železa? Všude se uplatnila předimenzovaná produkce, počítající po válce se spotřebou, která odpovídá obecnému hladu v prvních letech po čtyřletém půstu, ale která se ukázala nadměrnou, když se dostavilo nasycení. Pokles cen byl přirozený a zcela logický důsledek tohoto přesunu zaviněného světovou válkou — což jsme ostatně dokázali řadou čísel a dokladů v přednášce v Sociálním ústavu, která je prof. Englišovi známa. Tento pokles je pak jednou z hlavních příčin světové hospodářské krize. Přirozeně, že i zde jsou výjimky, je možno uvést řadu výrobků, u nichž nelze mluvit o nadprodukcii a kde přece klesly ceny. I to jsme vyložili a sice důvody psychologickými, neboť když se projevila krize zdrženlivostí poptávky, letěly ceny dolů i tam, kde výroba předimenzována nebyla. Upozorňujeme ostatně, že právě nyní z pětný pohyb cen, který se počíná na některých tvrzích projevovat — vizme na př. kovy, bavlnu, vlnu — má tytéž příčiny, jaké měl pokles cen, není to ani inflace ani ukončená racionalisace, nýbrž je to sobnovující sídlověrou stoupající poptávka po zboží. Vychází-li tato poptávka z výroby či ze spekulace, je pro náš účel zcela lhostejná.

A nyní konfrontujeme skutečnost s Englišovou teorií: Zemědělec, který se zadlužil v roce 1928 hypotekárně při ceně 212 Kč za metrál pšenice nebo cukrovar, který si vzal průmyslo-

vý úvěr v době, kdy se za 100 kg surového cukru platilo 191 Kč, mají vracet peníze, kdy stojí pšenice 151 Kč a kdy se za surový cukr platí 56 Kč! Mají činem a jáspravedlivý nárok na snížení úrokové h o b ř e m e n e ? V obou případech nejde, jak jsme, domnívám se, zcela jasně prokázali, ani o deflační ani racionalizační pokles. Prof. Engliš chce, aby dluhy byly sníženy pouze tam, kde se vrací větší množství práce. To je právě v našem případě, neboť práce zemědělcova a práce cukrovarníkovase od roku 1928 nezměnily a ceny přece poklesly. Zde nevystačí prof. Engliš se svojí alternativou buď deflace nebo racionalizace a musí přistoupit na naši teorii, opřenou o skutečnosti, na teorii nadprodukce a pokleslé spotřeby. V důsledku poklesu cen, jehož původ není ani deflační ani racionalizační, znehodnotila se zemědělská usedlost a znehodnotil se cukrovar, ale zhodnotily se dluhy. Na úplatu dluhů musí rolníci cukrovarník vynaložit více práce a v důsledku je tudíž spravedlivé uleviti mu na úrocích!

Domníváme se, že stačí několik příkladů, které jsme uvedli. V přednáškách, s nimiž prod. Engliš polemizuje, jsou uvedeny příklady další. Obávati se, že se nám „nehodí ostatní důsledky z toho, kdybychom přiznali, že pokles cen je deflační“, opravdu netřeba, neboť, jak vidět, jde o důsledky, jdeme dále, než jde prof. Engliš, neboť můžeme dokázati na konkrétních příkladech (kterým se až dosud prof. Engliš vyhýbá), že deflační teorie je — jen teorie. Byli bychom však prof. Englišovi velmi vděční, kdyby na naše přednášky, z nichž vytrhává vždy jen větu, reagoval v celku. Pak by bylo možno provést důkaz do důsledku, a pak by ani na naší straně nevzniklo podezření, že někdo tak činí „jen proto, že se mu nehodí ostatní důsledky...“

Jiří Hejda.

p o z n á m k y

Úkoly státu

Jeden list žádal v těchto dnech uzákonění přidávání ječné mouky do pšeničné, aby se tak pomohlo pěstitelům ječmene. Podobného rázu je návrh, aby do mouky byla míchána bramborová moučka, aby se tak pomohlo krajům, které pěstují brambory. Stejný smysl má míchání lihu s benzínem. V podstatě jedná se tu o zajištění zvýšení konsumu zemědělských plodin a jejich průmyslových derivátů a to ne tak, že by se konsument dobrovolně dohodl s producentem, že by byl přesvědčován a přesvědčen, že na tom bude lépe, ale tak, že to stát prostě uloží, stanoví. Jsou a budou různé názory o tom, zda, pokud a jak se těmito opatřeními skutečně pomůže, aniž by prospěch zemědělského výrobce vedl k újmě, škodě nezemědělského konsumenta. Někteří vidí v tom náplast, která není s to vyléčiti ránu a chorobu, jejíž kořeny jsou příliš hluboko, než aby se pomohlo náplastí. Ale i náplast někdy pomůže; pomůže i v tomto případě? Není krize zemědělství příliš hluboká, aby stačil tento způsob léčení? Nestojí zemědělská výroba před situací, z níž se nedostane běžnými cestami? Není tu obdoba s dobou, kdy rukodělnou výrobu zatlačoval stroj? Kdy šlo o přeměnu v základech výrobního řádu? O situaci, z níž nedostane zemědělství žádná zemědělská strana, byť sebe silnější? To jsou otázky, které se budou hlásiti stále důrazněji. Jde však o tohle: agrarismus nejen že uznává, ale přímo žádá zasahování státu do hospodářského života, aby se tak chránila zemědělská výroba.

Zemědělství nespolehá jen na sebe; neříká: laissez faire, laissez passer. Žádá, aby stát reguloval vztahy výroby a spotřeby, aby omezoval práva konsumenta, aby z toho měl prospěch producent. Mohl bychom uvést celou řadu dokladů o této změně v názorech agrarismu během řady let. Nechceme se stavěti v zásadě proti tomuto názoru, nutno však žádati, aby platil obecně. Je věcí a povinností státu, aby — pokud je to možno — hájil zájmy zemědělské výroby, zejména drobných zemědělců, ale právě tak je potřeba uznat, že stát musí zasahovat na pomoc sociálně slabých, kteří nejsou zemědělci. Nelze říkat: státě, pomoz! státě zakroč! a při tom se bránit tomu, aby stát pomáhal také jiným.

Je ovšem potřeba zkoumat, pokud stát může pomáhat tu i tam. Státy dneška nejsou vybaveny tak, aby mohly pomáhat všude, kde je toho potřeba. Ale přistoupí-li zemědělci na devisu, že stát má intervenovat na jejich prospěch, musí uznat, že této devisy se mají právo dovolávat i jiní. Zejména dělníci.

V. G.

Hakenkreuzleři a hakenkreuzleři

Je přirozeno, že Hitlerův úspěch v Německu má a bude mít vliv i na vývoj mezi našimi Němci; bylo by však nesprávné tento vliv přeceňovati. Mezi našimi Němci není ani sociálních ani psychologických předpokladů pro hnutí, které by mohlo být porovnáváno s hitlerismem. V celku nebude mít tento vliv z Německa většího rozsahu než posílení hakenkreuzlerů, které politicky nebude mít větší významu; přispěje také k zradikalizování německé opozice (německých křesť. sociálů a německých nacionálů), která se bude snažit přelicitovat hakenkreuzlery. Snad bude i podnícen radikalismus některých politiků z Bundu der Landwirte, ale i ti spíše kopírují agrární českou praxi a agrární české senátory, nezapomínajíce při tom, že extrémny Josefa Mayera měly svůj smutný konec. — Ale také naši hakenkreuzleři jsou jen žalostnou kopií hitlerovců z Německa. Ukazuje to jasně proces s členy Volkssportu; mluví-li Němci někdy o „nalomené páteři“, platí to v první řadě o našich německo-nacionálních a hakenkreuzlerských radikálech. Statečnost jejich vůdců se rozvíjí jen pod slunečnickem parlamentní imunity. Není mezi nimi špetky osobní odvahy, kterou přes veškerý nesouhlas nelze upřít některým hakenkreuzlerům v říši. To se projevuje i v jejich stanovisku k věci Volkssportu. Opatrně se schovávají za německý národ a některé německé strany (a listy) jsou dosti hloupé, aby jim v této hře pomáhaly. Naši hakenkreuzleři jsou — přes svoje styky s „Hnědým domem“ — domácího původu. Jsou odpadkem našeho německého stranicví. Vše, co je přinášeno násilně k nám z ciziny, chátará a upadá. Naši fašisté dělají ostudu italským fašistům a i o našich komunistech to platí. Naši Němci neprodělali sociální, politický a mravní vývoj, který v Německu vytvořil a vynesl Hitlera. Krátká doba pokusu o odboj po převratu ukázala jasně, že mezi našimi Němci není půdy pro myšlenky revoluční, pro myšlenky převratu a puče. Vlna hakenkreuzlerství u nás nebude velká; a bude-li na německé i české straně dosti rozumu, bude-li na obou stranách dosti odvahy čelit těm, kteří chtějí vybičovat český i německý šovinismus, zapadne lesk hákového kříže velmi rychle. Hakenkreuzleři mají své titěle mezi Čechy; jsou to ti, kteří bručíce na Němce, rádi by dostali socialisty z vlády. Odlesek Hitlera bude u nás zvýšení radikalismu německého šovinismu. Na šovinismus nelze odpovídat šovinismem, ale prací, která směřuje k národnostnímu dorozumění.

V. G.

Co s nimi?

K špatným zásluhám hakenkreuzlerství patří také ta, že v poslední době dosti ztěžuje poměr Čechů a Němců u nás. Ne ovšem v oně obudné míře, jak předstírá stále „Národní politika“; přece jen však občasně nutné omezení jejich svobody pochopitelně vyvolává alespoň podvědomou sympatii ostatních Němců, kteří hakenkreuzlery nejsou. Tuším, že žádný evropský národ není dosud na onom stupni vývoje, aby nepocítil hlas krve, i když je to krev v tomto případě trochu tatranská a nezávidění hodná.

Rozsudek brněnského procesu bude jistě právnícky i národnostně pamětihodný; lze však rozsouditi před ním i bez něho, že hlavní vinou delinkventů bude právě toto neodsouditelné rozvíření hladiny poměru všech Němců a Čechů. Je třeba krotit pomstychtivost některých našich novin, které si přejí odsouzení v tom smyslu, aby byla potrestána hakenkreuzlerská příslušnost vinníků. Za hloupost nemá být nikdo trestán, leda výchovně, ale má být trestán, když vlivem svých nepředložeností kalí pokoj v zemi. Podaří-li se soudu takový výklad deliktu, může být téměř ujistěn sympatiemi všech slušných Němců i slušných Čechů.

V. E. Babka.

Plzeň—Brno

V prvé polovině letošního roku vyskytly se v tisku zprávy o tom, že se počínají práce k uskutečnění projektu stavby nové dráhy Plzeň—Brno. Doba těchto vypuštěných pokusných balkonů spadla zhruba v jedno s časem, kdy křeslo ministra železnic opustil politik a usedl na něj odborník. Zmínili jsme se již o chystaných krocích stavby v „Přítomnosti“ a uvažující o silnější alternativě tohoto projektu, požádali jsme zde odborníky o jejich slovo.

Dříve, než debata mohla být připravena a resultát předložen k uveřejnění, stal se problém neakutní zamítavým prohlášením nového ministra železnic — odborníka. Domnívali jsme se tenkrát, že pro dohlednou dobu je námět Plzeň—Brno vyřízen. Dnes dovidáme se však z tisku (Lidové noviny z 18. srpna 1932 „O dráhu Plzeň—Brno“ — jr.), že

vypracoval ústřední přípravný výbor nové obsáhlé memorandum, v němž vedle národohospodářského, obranného a dopravního významu nové dráhy zvláště podrobně rozbírá její finanční význam...“

Ponechávajíc zásadně opět řešení vlastního problému odborníkům technickým, finančním a hospodářským, chceme přičiníti ke zprávě samé jen několik stručných poznámek, vyplývajících z úvahy laické.

Memorandum přiznává, že dnes nemůže se vůbec pomyslet na to, aby dráhu postavil sám stát, znovu však upozorňuje na to, že dráhu hodlá postavit a provozovat domácí akciová společnost disponující dostatečným zahraničním kapitálem, když není peněz domácích. Tento kapitál není půjčkou na pevné zúčtení, nýbrž jsou to peníze vložené do podnikání. Peníze na ni přes všechny světové finanční nesnáze jsou do dneška ještě stále zabezpečeny, což podle memoranda svědčí o tom, že cizina má v rentabilitu tohoto podniku a ve stálost státního pořádku u nás větší důvěru než naši lidé.

Je známo, že přípravný výbor žádal od státu vydání garančního zákona pro stavbu této dráhy, kterým by pro prvních deset let provozu byl zaručen 6procentní výnos kapitálu do částky 40 milionů Kč ročně.

Na první pohled zde zaráží nebývalá ochota zahraničního kapitálu investovat jednu miliardu korun čl. v době, kdy babičky i průmysloví kapitáni buď peníze nemají nebo je v té či oné formě schovávají do punčoch. Chceme ochotně věřit, že „cizina má v rentabilitu tohoto podniku a ve stálost státního pořádku u nás... důvěru“, domníváme se však, že memorandum spoléhá příliš na naši ješitnost, zdůrazňuje-li tento moment. Není totiž třeba, aby spoléhal přeochoťný kapitál na správnost výpočtu rentability tohoto podniku, když současně žádá a za podmínku své ochoty klade požadavek zaručení 6% výnosu samým státem na dobu deseti let. Myslíme si, že tento úhelný kámen ochoty není tak bezvýznamný a že by se asi našlo i dnes značné množství kapitálu nejen cizího, ale i domácího, který by byl ochoten za těchto kautel podnikati: Hodnota kapitálu za dnešních nízkých cen je asi více než jistá a je zaručena majetkem, v který by byl proměněn. A dále zaručena šestiprocentní výnosnost tohoto kapitálu, v době, kdy se volá po snížení úrokové míry a po konverzi státních půjček vysoko zúrokovanych. — Proč mluvit o „penězích vložených do podnikání“, když stát má mít jen risiko prodělku a ne naději na výnos?

Nehledě na to, že byl by to značný průlom do zásady státního podnikání, když železniční monopol byl proražen v tomto bodě uvedením soukromé železniční společnosti v život, musíme poukázat ještě na naivní hru se slovy, říká-li memorandum, že „dráhu hodlá postavit a provozovat domácí akciová společnost disponující (!) dostatečným a zahraničním kapitálem“. Mohli byste říci, co by bylo na této společnosti domácí? Kdo z domácích by mohl mít ve společnosti sebemenší rozhodující vliv, když celý kapitál byl by z ciziny? Nemusíme si tedy dělat iluze a je lépe hned konstatovati, že by tu nedisponovala domácí společnost cizím kapitálem, ale že by tu disponoval zahraniční kapitál tuzemskou společností, i kdyby třebaš všichni členové správní rady měli ve svých jménech ř.

Konečně memorandum vypočítává rentabilitu podniku velmi podrobně a podrobnou kritiku přenecháme, jak jsme již řekli, povoláním. Za aktiva výnosu uvádí memorandum jednak čistý výnos sám (v prvých letech 1.6%, slovy jedno celé šest desetin procenta!) a pak všechna aktiva, která by státu vznikla: daně, úspora příspěvku na nezaměstnané, zvýšení daní v celém obvodu dráhy, zisky samospráv, služba pro vojenský erár a služba sociální péči, možnost umístiti přebytečný státní železniční personál na této nové dráze; za pasivum státu uvádí jen zmíněnou garancii úrokovou. Chceme tu poukázat na další neupřímnost memoranda: je jasné, že značná část dopravy zboží i osob, která by se dala na této dráze, byla by převzata z dopravy na dosavadních tratích železničních. Memorandum tento úbytek vůbec nepočítá, ač je zřejmý na tak jednoduchém příkladu: chci-li jeti železnicí z Brna do Plzně, zvolím dnes delší cestu po stávajících tratích, taktéž chci-li poslati zboží. Přinesu tedy rozhojnění příjmu těchto tratí. Budu-li mít k dispozici kratší přímou trať, použiji této a odejmu možnost výdělků tratím starým. K tomu se memorandum nepřiznává a chce, abychom uvěřili, že provozní příjem, odhadnutý výborem na 75 milionů Kč, ministerstvem železnic na 53 miliony Kč, vznikne sám ze sebe a že to nebude pouhý přesun. jpa.

Další rozumování zkroceného občana

Nález pátý: Státní pozemkový úřad a zemědělcí.

Zkrocený občan děkuje vládě a agrární straně, že se o své zemědělece tak svědomitě stará. Zkrocený občan viděl totiž na posledních manévrech na Podkarpatsku rusínského zemědělece. Toto protékání dítě vlády, k vůli kterému s radostí sleduje ostatní obyvatelstvo již dvacátý měsíc fáze hospodářské války s Maďarskem a těší se neustále klesajícímu vývozu průmyslových výrobků.

Protékání stvoření bydlí... nu, řekneme, jak bydlí. Při vstupu do salonu rusínského zemědělece je na první pohled zřejmé, že zemědělec nemá smyslu pro obchod, jinak by se býval již přestěhoval do Prahy, kde by Pražané ochotně platili za podívanou na nepopsatelnou bídu.

Zkroceného občana uvítala v přijímacím salonu chalupy jen žena zemědělece, matka pěti dětí, v saloně bydlí rodina spolu s jedinou kravičkou rodiny, takže není zvláštní potěšení ani dýchatí. Interview bylo ovšem krátké:

Kde je manžel? Vo Važci.
Pracuje na stavbách? Neznaju.
Proč bydlíte v jedné místnosti s krávou, vždyť je to nezdравé? „Nezdorovo? Ja žela pjať rokov s korovoju a korova bula vse zdorova.“ (Bydlela jsem pět let s krávou a kráva byla vždy zdravá.)

Ostatně dost těch rozmluv je v díle Angličana Hamiltona a Němce Ludwiga Renna. Jejich práce o Podkarpatsku je u nás ale zakázána, aby se tím republika zachránila.

Zkrátka, těmto nejubožejším tvorům zvěřince pana Boha, kde vypasení duchovní strážci, s mohutnými důchody z církevních statků, dostávají ročně ze zpocených halěrů občanů a rusínských zemědělců do sto milionů — věnuje stát pod titulem „Sociální péče o zemědělece Kč 4,200.832.60. (A kolik z toho na Podkarpatskou Rus?)

Podle svého starého zvyku porovná zkrocený občan uvedený zbytečně vydaný obnos s nezbytným na „Státní Pozemkový úřad“. Noviny totiž přinesly již před lety zprávu, že činnost Státního Pozemkového úřadu je před koncem, vzdor tomu se věnuje tomuto úřadu v rozpočtu na rok 1932 Kč 23,664.317.60, z čeho připadne jen Kč 3,826.037 na věcné výdaje (asi psací potřeby), aby zaměstnanci úřadu měli bezplatnou možnost napsat výplody svého na rychlost zvyklého rozumu.

Nález šestý: Zákony a krása přírody.

Ministerstvo pro unifikaci zákonův spotřebuje ročně Kč 2,051.317, z 90 procent na osobní výdaje.

Oproti této položce je méně důležitá věc, přírodní krása republiky. Jedná se opět jen o Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde není přírodní krása nijak chráněna a pěstována. Důležitost tohoto pochopily všichni naši sousedé, jak je to z těchto dat zřejmé:

Maďarsko věnuje ročně národnímu parku a Hortobágyenské pusztě 457.859 Pengö;

Rakousko (s Öst. Bahnen) 1,051.000 Sch. (prelim. na 1932); Švýcarsko (výkaz Fremdenverkehrsinst.) 1,876.914.80 šv. fr.; Československo 739.10 (sedmsetřicetdevět celých a 10 setin) Kč.

Podle Slováků „U nás to ani za Boha nechcú rozumieť“, a proto také máme tak mohutný cizinecký ruch na Slovensku.

Nález sedmý až nekonečný.

Zkrocený občan ztrácí trpělivost psáti několik set stránek o státním rozpočtu, proto uvede jen několik dalších dat.

Střelivo a výbušniny, ročně Kč 77,988.521.50
Boj proti lidovým nemocem (tuberkulóze, alkoholismu, skrofulóze, pohlavním nemocem, příjci, trachomě, duševním nemocem atd. Kč 10,518.303.—

Asi proto, aby střelení bylo u nás právě tak populární, jako jsou uvedené nemoce. Toto závodění o popularitu ovšem nebude možné na Podkarpatsku, jinak by se tam muselo střílet denně 36 hodin.

Francouzská vojenská mise nás stojí ročně Kč 2,337.124.—

Mravní výchova armády Kč 1,424.186.25

Z čeho je zřejmé, že mravní výchova není ani tak důležitá. Bůh chraň, ale v případě války budeme víc potřebovatí francouzskou vojenskou misi, než mravní sílu armády. Carská armáda byla poražena totiž proto, jelikož měla značnou mravní sílu, a Napoleon byl hlupák když řekl: „Oduševnění mých vojáků je mou druhou armádou.“

Ruští emigranti nás stojí ročně (r. 1931) . Kč 17,615.715.95

Péče o naše přistěhovalce a vystěhovalce . Kč 2,628.025.60

Za posledních deset let se vystěhovalo od nás 172.615 lidí.

Je pravděpodobné, kdyby ruská emigrace u nás nebyla, že by uvedené číslo bylo menší. Ruským emigrantům jsme věnovali za posledních dvanáct let 192 milionů Kč, asi proto, aby bylo upevněno ruské přátelství, a až se dostanou emigranti v Rusku k vládě, aby byl uvedený obnos desetkrát vrácen . . .

Osobní výdaje ministerstva financí činí . . . 519,152.672.—

Je to obnos věnovaný na zapravení daní, což se u nás děje svědomitě a dokonale, že mají jen asi deset miliard nedoplatků, již deset nebo dvanáct let starých, které se mají dnes zaplatit v koruně o 40—50 procent větší kupní síly, než měla Kč v r. 1920-21 (a stát nesmí spekulovat).

Oproti tomuto tvrzení se vypráví o agilně finančního úřednictva (nemyslím nikdy úřednictvo s drobným platem), že v porovnání činnosti našich úředníků je pětiletka bolševiků hračka pro děti. V Rusku se prý dokončí pětiletka za čtyři léta, u nás se vyměří daně dopředu na pět let a vyberou se za rok!

Stefan Stein

Šovinismus kolem rozhlasu

V poslední době vytýká se Radiojournalu, že němčí. V těchto vytýkách našel zalíbení hlavně tisk Jiřího Stříbrného, který tímto způsobem chce osvědčiti svoji schopnost hájit národní zájmy; trapné však je, že i jiné listy chtějí vyrvat tisku Jiřího Stříbrného palmu vítězství v boji proti „němčičině“ rozhlasu. — Situace pro rozumné lidi je prostá: máme u nás silnou menšinu německou, Radiojournal má velký počet německých posluchačů, kteří platí právě tolik a tak, jako posluchači čeští. Je přirozeno, že Radiojournal musí se snažit vyhovět potřebám svých německých posluchačů. — Prakticky je to velmi obtížné; rozhlas má — hlavně v době, kdy se nejvíce poslouchá, — k dispozici málo času a tu i při dobré vůli je těžko vyhovět současně různorodým zájmům a potřebám svých posluchačů. Může být i spor o to, měl-li rozhlas u nás vysílat německy „Kvítek z Havaje“. Proti takové relaci budeme, i kdyby „Kvítek z Havaje“ byl vysílán česky. Rozhlas nemusí jen tak a mechanicky recipovat operety, které najdou své cititele v předměstských scénách; jeho úkol — kde se jedná o lidový zábavný program — nemůže se vyčerpat jen operetou, kabaretem atd. — Snad Němci v Čechách mají ve své hudební tvorbě — i v provincii — věci hodnotnější, než aby jako večerní program německý byl vysílán „Kvítek z Havaje“. — Byly-li pak námitky proti německému přenosu ze Solnohrad, byly to námitky, které byly psány: šovinismem + zakukleností. — Rozhlas — a snad zejména náš — potřebuje kritiky. Pozornosti, bedlivého sledování. Je stále ještě ve stavu zrodu, hledá stále ještě svoji uměleckou a kulturní tvář, svoji sociální funkci. Má při tom hodně nesnázi. Ne vše, co zasluhuje výtky v našem rozhlasu, je vinou Radiojournalu. Rozhlas — a není to jen u nás — je výslednicí a obrazem sil v národní a státní společnosti. I v něm zračí se národní politikaření, osůbkaření atd. Je potřeba zvětšovat tyto nesnáze rozhlasu ještě tím, že do jeho činnosti bude zasahovat neupřímný, prsní šovinismus? V. G.

Technika a noviny

Žijeme v době, kdy téměř nemůžeme udělati kroku, abychom se nesetkali s dílem techniky. Technika, kterou žije a dýchá dnešní doba, jest v našem denním tisku pastorkem, který musí počkat, najde-li se někde kousek volného místa, a najde-li se redaktor, který by se ujal nějaké technické zprávy. Noviny techniku vzaly na vědomí jen málo. List by považoval za hřích, kdyby včas nepřinesl referát, kritiku o nějaké premii, i když jest to dílo jepičí. Literární rubrika musí rozebrat knižku básní, byť jest to malý sešitek. Ale o základních dílech technických naše listy nepiší. Jsme lidmi příliš literárními. Jak laskavě zachází kritika s mladíkem, který má za sebou 2, 3 knížky! Pobádá, ukazuje mu, v čem se má polepsit. Při tom pro dílo techniku, kteří mu věnovali celý svůj

život, má denní tisk několik řádek. Náš tisk celé stránky věnuje vraždám. Kolik místa má pro ocenění práce českých techniků? Věřím, že by to byly kapitoly, které by čtenáři rádi četli. Jest potřebí technických novinářů, tak jako máme národohospodářské redaktory, jako máme zahraničně politické redaktory, jako máme celou řadu odborných redaktorů, kteří se specialisují na svoji rubriku. Má-li každá redakce řadu sportovních redaktorů a celou řadu honorovaných i nehorovaných spolupracovníků, bylo by potřebí referovat i o práci technické, české práci technické s toužé vážností, s jakou se rozebírá v novinách, proč to SK versus AC vyhrál 3:1 a ne 1:3. Budou-li v redakcích vedle celé řady odborných redaktorů i odborní redaktori pro věci technické, a budou-li vůbec prohloubeny styky žurnalistiky s techniky, zabráni se tomu, aby v novinách se objevovaly „technické články“, nad kterými se usměje každý, kdo má živý vztah k celé té tvůrčí práci techniky a techniků. Pak z novin zmizí ony nadšené, hymnické články z té či oné exkurse do technického závodu, kde ono nekritické nadšení ukazuje, jak novinář přišel před technickou věc po prvé, s údivem, jak nesprávně reprodukuje slova, která mu byla poskytnuta pro výklad. Pak se nebude dít, abychom v novinách četli zprávy o technických vynálezech, které nekriticky jsou vynášeny jako velký objev, ač by stačilo trochu rozhledu — když ne již informace u technika odborníka — aby bylo jasno, že jde o naivní, dávno již odbytý pokus některého laika. Když taková zpráva přijde do novin, není tam nikoho, kdo by ji zkřivil, posoudil, kdo by ji ocenil a tak ji správně vřadil do celé té dílny techniky. Tím se stane, že čteme v novinách, že tomu či onomu se konečně podařilo sestavit perpetuum mobile, ač by stačil rozhled kvintána, aby taková zpráva šla do koše, nebo nejlépe aby byla uveřejněna s morálním dodatkem, že planá a marná jest práce těch, kteří ještě na perpetuum mobile myslí. Viděl jsem nedávno v jednom večerníku obrázek — vzducholodí — aeroplánu, který vymyslíl jeden z čtenářů toho listu. Byla to naivní aplikace řady předchozích návrhů spojit vzducholodí s nosnými plochami, vytvořit jakéhosi křížence. List to otiskl zcela vážně, ač na první pohled bylo zřejmo, že nejde o nic jiného, než o kresbičku laika, diletanta.

Jsou ovšem výjimky. S chutí si přečteme v tisku článek technika odborníka. V celku noviny chovají se k technice macešsky. Sotva že vezmou na vědomí, že existuje nějaká technika, velká, silná, tvořivá. V. Gutwirth.

národní hospodář

Jaroslav Hůlka (New York):

Jak vypadá krize v Americe

4. Dluhy a nezaměstnaní.

Jsme daleci toho, abychom pokládali stav a potíže dlužníků za celou charakteristiku dnešní hospodářské krise. Předlužení vede k omezení výroby a spotřeby a tím k zmenšení oběhu peněz, výměny zboží a služeb, k zastavení výstavby nových prostředků výrobních a distribučních a tím vším k nezaměstnanosti. Jakmile nastane tato, omezuje možnost spotřeby a tím i výrobu více, než předchozí zadlužení; nad to znemožňuje placení starých dluhů pokračováním v práci, protože pracovních možností ubývá. A ještě hůře, nezaměstnanost působí zvýšenou nabídku práce, a tím snižuje její ceny. Tím se ještě zvyšuje hodnota dluhů, které je beztak nemožno spláceti. A tak je nezaměstnanost v krizi kapitolou sama pro sebe a není možné řešení krise bez řešení otázky nezaměstnanosti.

President Hoover vyžádal si hned na počátku krise slib průmyslových vůdců, že nebudou propouštět dělnictvo a že v době zmenšené výroby zboží je zaměstnají opravami a úpravami v továrnách. Slíbil též, že stavby vládních budov, silnic, tunelů a mostů budou uspíšeny, aby se dostalo práce dělnictvu, které bylo nutno propustiti. Nějaký čas setkal se tento plán s výsledkem. Ale veřejné práce a opravy v továrnách — ostatně naprosto ne prováděné v tom měřítku, ve kterém být prováděny mohly, — naprosto nestačily záso-

biti práci a tím kupní silou milióny dělnictva, vyřazené z práce zastavením konstrukce a expanse nových výrobních a distribučních statků a umenšením oběhu statků spotřebních. Krise pokračovala, a když byly vyčerpány rezervy závodů, obcí, států a federální vlády na nouzové práce, začalo další propouštění dělnictva. Dlouho se váhalo se snižováním mezd, aby se kupní schopnost spotřebitelů nepodlamovala; mohlo se to dlouho odkládati, protože mzdy činí v Americe jen menší díl výrobních nákladů. Větší díl pohltí renty, zisky a platy z dluhovaného kapitálu. Ale na konec byla prolomena dohoda průmyslníků o udržení mezd cenovou konkurencí, které přišla vhod i dvou či tříprocentní úspora z desetiprocentního snížení mzdy. Prvních deset procent loňského roku bylo následováno dalšími deseti až dvaceti procenty letos.

Republikánský režim ve Washingtoně stavěl se od začátku proti zavedení podpory v nezaměstnanosti federálním zákonem. Nechtěl chápati nezaměstnanost jako sociální zjev, zaviněný celkovým hospodářským stavem země. Místo nezaměstnanosti snažil se viděti jen bídu tam, kde nezaměstnaní neměli ani úspor, ani podpory od příbuzných. Vybízěl, že je třeba pomoci bídě a hladu a to dobročinností soucitných lidí. Takový soucit lze nejspíše najíti tam, kde je bída nejvíce viděti a u těch, kteří ji vidí. Odtud poukazování, že podpora — nezaměstnaných —, ale nezaměstnaných v bídě je v první řadě úkolem soukromé dobročinnosti a když tato nestačí, má se o ní postarati nejbližší veřejný svazek, — obec, okres, nanejvýš spolkový stát, ale nikdy ne federální vláda. To je hlásáno z oficiálních míst jako stoprocentně pravá americká tradice dobrého srdce.

Věříme, že to povznášá srdce finanční šlechty, může-li chudým rozdělovat čokoládu, ale nemůžeme býti srozuměni s pokorením, které vzniká v srdcích práce schopných lidí, musí-li bez své viny přijímati dobročinnost. Nechceme také viděti jen zúžený důsledek nezaměstnanosti — bídu, protože i tam, kde není vyslovená bída, je snížena spotřební schopnost, která má hrozné účinky na hospodářský stav země. Přesvědčili jsme se také, že soukromá dobročinnost, jejíž organizace je drahá, poskytla jen 20 až 40 procent prostředků, vynaložených k úlevě bídě. Ostatní bylo doplaceno veřejnými svazky. Toto zatížení veřejných svazků bylo naprosto neúměrné jejich finančním schopnostem a mnohé z nich se nebezpečně zadlužily, nebo nemohly vůbec přiměřenou pomoc poskytovat. Nechápejme toto nerovnoměrné zatížení obcí, když přece krise nebyla vyvolána jejich špatným hospodářstvím, nýbrž hospodářstvím celého soustátí, ba celého světa. — Leč nezapomínejme, že ve Washingtoně má hlavní slovo plutokracie, bydlící ve finančních centrech. Finanční centra byla daleko méně postižena nezaměstnaností a bídou, než města průmyslová a kraje zemědělské. A tak, postarali se každé město o své, přijde to finančníkům levněji, než kdyby byli federální vládou zdaněni dle svých platebních schopností ve prospěch celé země. Odtud ten apel k soucitu, který vzniká přímo na místě bídě.

Republikánský Washington mohl si dovoliti svoji netečnost v otázce nezaměstnaných až do předvečera zápasu o moc se stranou demokratickou. V červnu, kdy už se řadí šiky obou stran k presidentským volbám, přichází předseda domu zástupců demokrat Garner se zákonnou předlohou, která se sice nazývá zákonem o federální pomoci nezaměstnaným, ve skutečnosti však je předlohou k získání přízně a hlasů nezaměstnaných.

Jedná se v této předloze o vypsání velké federální půjčky v obnosu 2100 miliónů dolarů, již má býti použito na úlevu nezaměstnanosti. Sto miliónů má z toho dostati k dispozici

president jakožto nouzový výpomocný fond, 10 miliónů má býti půjčeno státům, aby jich užily ve prospěch nezaměstnaných (na práce státy podnikané a na výpomoc v bídě) dalších 1000 miliónů má býti použito na federální stavby, hlavně poštovní budovy a silnice. Předlohy se zastává Alfred Smith, který doporučuje, aby půjčka byla splácena v pozdějších letech z dalších daní, uložených výrobcům a z daně pивní. Taková půjčka by se dala na vnitřním trhu Spojených států jistě umístiti, zejména, byla-li by to půjčka na delší dobu a se slušným procentem výnosu. Navržený způsob splácení mohl by býti pro kapitálové zájmy velmi přijatelný, neboť by ji na konec zaplatil drobný spotřebitel, který by platil jak pивní daň, tak daň výrobní, kterou průmyslník započítá do ceny zboží. Přes to staví se proti ní jak Hoover, tak Mellonův nástupce, sekretář Mills. Daně navrženého druhu byly prý již jednou zamítnuty, a další dlužení se vlády by prý podkopalo důvěru. A důvěra prý je jediná věc, kterou potřebujeme k lepším časům, — praví pan Mills, přidává se k psychologickým teoriím Hooverovým. President sám vyslovil se o Garnerově návrhu aspoň pravdivě, — že je to sud slaniny, který má býti rozdělen politickým hlodavcům. Důvod presidentova zamítnutí této celkem nepatrné pomoci nezaměstnaným není však jen v jeho snaze nepokoušeti politikáře ke korupci přidělem peněz pro nezaměstnané: Bankéři nechtějí vypisování nových federálních půjček, které by musely mít vyšší úrok, aby se daly umístiti, protože by klesla cena starých federálních úpisů, nesoucích nižší úroky, a v těch mají banky uloženy svoje rezervy. Bankéři nechtějí také, aby úspory nacházely bezpečné a výnosné umístění ve federálních bondech, protože bude o ně méně v bankách.

Předloha Garnerova je opravdu více politická než hospodářská, protože se v ní naprosto nejedná o obnos, který by měl nějakou váhu v obrovské pohromě nezaměstnanosti. Provedme jednoduchou kalkulaci: Asi polovinu obnosu, povoleného na státní a federální práce, by stál materiál, podnikatelé a kontraktoři. Pouze druhá polovina by v nejlépeším případě byla vyplacena v podobě mzdy. O práci za tisíc miliónů dolarů mělo by se děliti osm miliónů nezaměstnaných, použijeme-li jen nízkého odhadu nezaměstnanosti. Na jednoho nezaměstnaného by připadlo 125 dolarů, kdyby všechny stavby byly provedeny v jednom roce, čili znamenalo by to pro každého nezaměstnaného práci asi na jeden měsíc, anebo pro dvanáctinu nezaměstnaných práci na jeden rok. Bude-li provádění takových prací trvati dvě léta, což je pravděpodobnější, bude to znamenati zaměstnání pouze pro nějakých 5% těch, kteří práci nemají.

Přes celkovou malost tohoto prvního sociálního zákroku navrženého a přijatého v domě zástupců, zdvihl se proti němu odpor v milionářském senátu, který našel vyjádření koncem června v přijetí senátní protipředlohy Wagnerovy, taktéž demokratické, ale sledující téměř úplně protinávřhy Hooverovy, které tento vyhlásil ve své kritice předlohy Garnerovy. Předloha Wagnerova vyhýbá se bankéřům nepřijemnému vypsání federální půjčky tím, že půjčku státům omezuje jen na 300 miliónů dolarů, a financování veřejných staveb přesouvá s beder federální pokladny na Reconstruction Finance Corporation, které dovoluje vypsání dalších úpisů za půl druhé miliardy, a to jen na financování takových podniků, které budou jednou zapláceny ze svého výnosu, a ne z daní. Očekává se patrně, že cena úpisů této korporace nebude mít vliv na cenu federálních papírů, ačkoli pokladna Spojených států tyto úpisy zaručuje. President Hoover je však i proti této předloze, protože senátor Wagner ponechal v předloze čtvrtinu federální půjčky, navržené Garnerem. (500 miliónů dolarů.) Kompromis mezi předlohou Garnerov-

vou, přijatou v domě zástupců a předlohou Wagnerovou přijatou senátem, byl sjednán ve zvláštním výboru. Nezískal při něm ani Garner, ani Wagner, ale — Hoover. Bylo upuštěno od federální půjčky, aby předloha nebyla vetována.

Veto anebo neveto, pro hospodářský život Ameriky tyto předlohy neznamenaají nic. Nezaměstnanost ve Spojených státech je nyní již tak rozsáhlá, že účinný zásah vyžadoval by dle odhodu národohospodářů a socialistických mluvčích dělnictva aspoň 10 miliard na podporách a investicích do nouzových staveb. Tento obnos již není možno opatřit v Americe vypsáním jediné půjčky. Půjčky musely by se vypisovati v seriích, při čemž by se muselo užívat na financování serií následujících, lombardu serií předchozích. To vede k inflaci, a tak je otázka nezaměstnanosti neslučitelně spojena s otázkou dluhů, které by inflací byly sníženy. Proto nemůžeme se diviti, že vše, co podniká plutokratický režim Spojených států v obou těchto ožehavých otázkách, je buďto národohospodářská křesťanská věda, nebo sud slatiný.

Jestliže zákonodárné sbory zůstávají nečinné ve svrchovaně vážné otázce nezaměstnanosti, tážeme se, proč iniciativa nevyjde z voličstva nátlakem na příslušné parlamentní zástupce. Americký volič má však pro celonárodní otázky ještě méně porozumění než jeho poslanec. Náleží k jedné či druhé velké politické straně (nebo jen s ní volí) aby našel tu a tam ochranu v častých úředních šikanách, aby se mu dostalo politické protekce v jeho drobných osobních zájmech nebo proto, že se dal navnaditi v předvolebním období takovýchto věcí se týkajícími sliby organisovaných tykadel a chapadel politických mašin. Americký lid nemá živelného ideového zájmu o politické a hospodářské věci své země, americké dělnictvo není politicky organisováno, a proto nemůžeme od něho očekávati velkorysých námětů.

Ba ani u nezaměstnaných samých nenacházíme dosti pochopení, že jejich potíže nejsou jen jejich vlastní osobní strážní, ale nemocí celého národa. Ani od nich nevycházi organisované úsilí po nápravě. Jediným pokusem v tomto směru je obležení Washingtonu dvacetitisícovou armádou nezaměstnaných vysloužilců. Jejich pochod na hlavní město byl umožněn tím, že nesli s sebou americké vlajky a ne vlajky rudé. Jejich metoda je odvařený ghandismus, jejich cíl je bonusový dolar a jejich inflační předloha, přijatá domem zástupců a zavržená senátem, nerozřešila by hospodářsky nic, protože touto inflací získané miliony byly by jen z malé části přiděleny nezaměstnaným, a z větší části zaměstnaným vysloužilcům. Kdyby se jich Washington skutečně bál, zbavil by se jich velmi snadno tím, že by jim opatřil práci v jejich domovských obcích. Nastal by hned pochod za dolarem — domů. Ale s tím se ve Washingtoně nenamáhají. Pokud se bonusová armáda drží odvařeného ghandismu, je neškodná. Převládne-li v ní hnutí radikálnější, které se budí v posledních dnech červnových, bude obviněna z komunismu a za souhlasu Ameriky bude rozeznána násilím.

Americká federální vláda se prostě otázkou nezaměstnanosti zabývávi nechce, zrovna tak, jako se nechce zabývati snížením dluhů, ať již mezinárodních, tak domácích. Nejdále zašel v ignorování nezaměstnaných prezident Hoover, když v roce 1931 vetoval předlohu Wagnerovu, dle které měly se zřizovati vládní zprostředkovatelný práce. Chápeme, že toto stanovisko pramení z chvályhodné americké zásady, že vláda je tím lepší, čím je jí méně. Je nám jen divné, že se téhož pravidla nedržel ve 28. a 29. roce sekretář Mellon. Kdykoli tehda bursa začala dva nebo tři dny klesat, tento největší pokladník Ameriky od dob Hamiltonových ihned slavnostně prohlašoval, že není ještě konec konjunktury, že ceny akcií nejsou ještě dosti vysoké, že teprve vcházi do nové éry průmyslového rozvoje a blahobyty...

Proroci lidu Washingtonova zachovali si zřejmě až do dnešní doby svobodu — v zaujetí stanoviska.

III. Úvěr a hlávky zelné.

1. Poruchy hospodářské rovnováhy.

Hoover a jeho strana zabývají se ve svých pomocných akcích úvěrem, bankami a velkými korporacemi. Demokratická opisec začíná chápat, že možno také začiti z druhého konce: U malého spotřebitele, nezaměstnaného dělníka, u farmáře. Vhodně charakterisoval tento rozdíl demokratický presidentský kandidát Franklin D. Roosevelt: „Chceme-li zachrániti dům, který hrozí zřícením, je sice dobře spraviti střechu, ale nesmíme zapomínati na základy.“ Bohužel je Roosevelt ve svých prohlášeních příliš heslovitý a po vzoru opatrných politiků nevykládá nám podrobnosti, jak si představuje ty opravy od základů. Proto je těžko podati nějaký rozbor jeho programu. Zajímala nás jedna z jeho řečí, kde pravil, že bude třeba v příštím hospodářství omeziti zisky a dbáti toho, aby dělník obdržel větší podíl z hodnoty, kterou prací stvořil.

Rozuměl-li Roosevelt, jaké důsledky by plynuly z této zásady, a považuje-li ji jako svůj vážný úkol a program, divíme se jeho odvaze, neboť v Americe něco takového musí vypadati úplně rudě. Znamenalo by to, dáti většinu industrie pod dozor asi tak, jako jsou dnes pod veřejnou, — ale bohužel málo účinnou — kontrolou telefon, elektrika, plyn, populární dráhy a jiné „public utilities“. Anebo vysoké zdanění zisků daní z příjmů, daní z přírůstku na majetku, daněmi dědickými a tak dále, a užití těchto daní na sociální účely. Anebo zavedení minimálních a elastických mezd a pojištění v nemoci, v nezaměstnanosti a ve stáří. Anebo všechny tyto věci dohromady. A to vše by nás neuchránilo příštích krisí, jestliže by nebyly pod dozorem také směr a výroba bankovního úvěru.

Zavedení všech sociálních opatření pro každého, kdo žije ze své práce, nezabrání ukládání části mezd, platů a zisků do bank, spořitelen a úrok nesoucích papírů. Tak vznikají úspory, které jsou nutné k tomu, aby se nahromadil kapitál. Tyto úspory znamenají, že pracovník vzdává se dočasně a na zavolanou části své spotřební kupní síly, a dává ji k dispozici ústavu, kde se kapitál hromadí.

Část kapitálu takto nahromaděného je nutná na financování výrobního a spotřebního procesu a je ve stálém oběhu. Druhá část kapitálu je používána k vybudování prostředků k výrobě — továren, strojů, drah atd. Pokud je toto tvoření kapitálu dobře balancováno, t. j. pokud množství zboží vyrobeného při dostatečné zaměstnanosti všech prostředků výrobních odpovídá užití kupní síle spotřebitelů, jde hospodářské ústrojí klidným během.

Tento chod vyšine se z rovnováhy, jestliže příliš mnoho kupní síly spotřebitelovy zůstalo neuzito, (čili uspořeno) a bylo umístěno v procesu výrobním a to jak ve výrobě samotných statků spotřebních, tak, — a hlavně, — v konstrukci prostředků výrobních.

Příčiny takových poruch rovnováhy jsou mnohé, občas ta či ona je uváděna jako výhradní, nebo hlavní příčina dnešní krise. Tak jsme slyšeli, že dělníci mají příliš vysoké mzdy a příliš dlouhé pracovní hodiny, takže mzdu nemohou spotřebovati a množí své úspory. Proto navrhoval ku příkladu Henry Ford, aby byl zaveden pětidenní pracovní týden při nezmenšených mzdách, takže by dělník mohl za dva dny prázdně spotřebovati a nakoupiti více věcí, život všelijak zpríjemňující. Tím by se zdražila práce, zpomalila výroba, omezily zisky, zvýšila spotřeba, — vesměs účinky, které zdržují překotný proud kupní síly do konstrukce zbytečných výrobních prostředků.

Mnozí však Fordovi odporují a ukazují, že Amerika v celku nestojí si tak blahobytně, aby byla nasycena nutnými statky spotřebními, a musela uvolňovati čas a trh spotřebě luxusní. Poukazují na chudý jih, na bytové nedostatky ve velkoměstech, na primitivní živobytí mnohých farmářů. Stačilo by usměrněné umísťování nové industrie, aby se zvýšila spotřeba a zaměstnaly se nové továrny, pořízené z kapitálu, vzniklého z úspor.

V mnohém ohledu však Amerika skutečně má více výrobního zařízení, než pro svůj domácí odbyt potřebuje. Tak ku příkladu je zařízení na výrobu 900 milionů párů bot ročně, což znamená, že by každý musel roztrhati ročně osm párů bot, aby se obuvnický průmysl plně zaměstnal. Toho by se nedocílilo, ani kdyby všichni Američané tancovali každý a celý dvoudenní week-end. Je zařízení na takovou výrobu pšenice, že ji národ nemůže snísti, i kdyby slavil celý rok posvícení s buchtami. Může vyrobiti tolik automobilů, že by se musely vyhazovati dobré stroje na smetiště po dvou letech služby, aby se našel odbyt pro nové vozy. Pro takové mrlhání nedostává se v Americe smetiště, a proto nabídky se továrny s Fordem v čele ničí a odpravovají zdarma stará auta. V takových případech zvýšení kupní síly nebo její rozšíření po celém národě nenapraví rovnováhu. Zaměstnanost takových oborů závisí na cizích trzích, a je-li v těchto oborech zaměstnáno velké procento obyvatelstva, závisí na stavu cizích trhů prosperita celé země.

Mnoho se hovoří též o technologické nezaměstnanosti. Stroje nahrazují dělníka, který ztrácí práci. Naproti tomu se uvádí, že tento zjev se vyskytuje již 150 let, a že období nezaměstnanosti nesouhlasí s periodami velkých vynálezů. Žádný velký vynález, žádná racionalisace nevyloučila ještě na jednu ani 10% všeho dělnictva země, a nemohla tudíž míti katastrofální následky na kupní sílu spotřebitelů. Nové stroje měly však jiné zhoubné následky v hospodářství Ameriky. K vůli novým strojům zařizovaly se hned nové továrny v oborech, kde jich nebylo třeba a tu byly donuceny starší závody k tomu, aby ležely ladem. Tím byl promarněn kapitál do nich investovaný.

Velký vliv na porušení hospodářské rovnováhy mají válečné katastrofy. Za války omezuje se obvyklá spotřeba, aby národ mohl věnovati většinu svého úsilí na ničení statků nepřítelových. I jeho vlastní statky jsou protivníkem ničeny. Poválečná rekonstrukce zvyšuje poptávku a spotřebu a vede k větší výrobě, pro niž se zařizují nové výrobní prostředky.

Světová válka měla pro Ameriku ten význam, že zřizování nových výrobních prostředků dostalo zde dvojitý impuls: Po prvé za války, na zásobování Evropy, po druhé po válce na evropskou rekonstrukci. Amerika se zařizovala překotně na výrobu. Sčítání lidu v roce 1930 ukazuje, že na budování výrobních zařízení pracovalo 22 milionů lidí z celkové počtu 49 milionů výdělečně zaměstnaných.

Řekli jsme, že výrobní zařízení je budováno za úspory, jež se nahromadí v podobě kapitálu. Je možné, aby úspory 49 milionů výdělečně zaměstnaných lidí stačily na to, aby přes 40% jejich práce bylo z těchto úspor placeno v podobě mezd těm z nich, kteří pracují na konstrukci výrobních zařízení? Uvážíme-li, že nad to část úspor bylo nutno věnovati na financování výroby, distribuce a spotřeby blahobytem stále vzrůstajícího kvanta spotřebních statků, a další část úspor byla vyvezena do ciziny v podobě zboží, prodaného na dluh, znamená to, že souhrn výdělečně zaměstnaného obyvatelstva Ameriky musel se vzdávati ne 40, ale možná 60—70% své spotřební kupní schopnosti ve prospěch úspor. Že žádný americký dělník ani úředník takovýto díl svého platu neukládal, není třeba statisticky dokazovati. Vysvětlení tohoto neuvěřitelně vysokého procenta úspor spočívá

v tom, že do našeho pojmu úspor jsou zahrnuty i zisky; ty jsou také úsporou kupní schopnosti, která byla předem převedena na podnikatelův účet z dělníkova nároku na odměnu za vytvořenou hodnotu. David Friday vypočítává, že čisté zisky průmyslů, které těžily z válečné a poválečné konjunktury, obnášely ročních 50 až 100 procent po odpočítání daní. Ale jsou známy až 1000% zisky. Pouze menší část těchto zisků byla vyplacena v podobě dividend. Větší část jejich byla věnována na průmyslovou expansi (rozmnožení a rozšíření výrobních prostředků) a na půjčky do ciziny. A protože 80% všech dividend bylo vyplaceno podílníkům, kteří měli takový důchod, že ho při nejlepší vůli nemohli spotřebovati, byla většina dividend taktéž uspořena a stala se základem kapitálové akumulace spolu s přebytky korporací, a s bankovními vklady dělníků a úředníků.

Ale ani tyto obrovské přebytky průmyslu, které se „zadržovaly“ do zařizování na další výrobu, by nebyly postačily na rapidní průmyslovou expansi Ameriky. Vynášeli-li továrna 50% ročně, vyplatí se vypůjčiti si na její postavení peníze, z nichž se platí 10 i více procent. Není divu, že banky dávaly úvěr a že expanse průmyslová byla podporována expansi úvěrovou. Úvěrová služba bank byla pro tyto velmi výnosná. Vydělávaly až 40% na svůj kapitál, rezervy a nerozdělené přebytky. Proto byl úvěr netoliko dáván, ale také vyráběn.

Výroba bankovního úvěru umožnila spolu s velkými zisky rychlé přizpůsobení se Ameriky válečným i poválečným potřebám celého světa. Ale, protože nebyla regulována a plánovitě usměrňována, způsobila také, že se Amerika zařídila na výrobu 900 milionů párů bot ročně, zatím co jich může spotřebovati jen 300 milionů párů, a odbýti vůbec v celém světě sotva 500 milionů párů. Výroba kreditu dovolila, aby zařizovaly nové továrny se stroji o něco lepšími jen proto, aby závody o krok pozadu musely býti zavřeny. Výroba kreditu bude kvěsti, dokud budou vůbec nějaké úspory, ať již jsou to vklady dělníků, nebo zisky podnikatelů, a nebude-li pod kontrolou, a povede nutně k opětným průmyslovým expansím nad potřebu, k závislosti na vývozu, k zadlužení, ohrožení měny, krisím, nezaměstnanosti, ztrátám úspor a majetku, bídě a nespokojenosti.

literatura a umění

Hovory s nakladateli

VI.

ING. JAROSLAV FUKÁTKO,

generální tajemník tiskařské, nakladatelské a novinářské akciové společnosti „Orbis“.

Ve Fochově třídě na Vinohradech, v těsné blízkosti tržnice stojí palác Orbisu, zasahující jednou budovou také do Slezské ulice. Není tomu tak dávno, co na těchto místech bylo volné pole. Procházíme s ing. Fukátkem tři velkoryse řešené a vybavené místnosti, lákající jako studovny, a zakotvujeme v poslední z nich, s okny do Fochovy třídy. Na velikém kulatém stole leží jako signál a ukázka několik knih Orbisu, vydaných poslední dobou, v dokonalých barevných vazbách.

„Zaráží vás možná, že se pletu jako inženýr do řemesla nakladatelského. Ono je mnoho sort inženýrů, a já jsem z té mladé sorty inženýrů komerčních, které posílá od deseti let do života Vysoká škola obchodní. Co mě přivedlo do Orbisu? Stará láska ke všemu tiště-

nému. A toho tištěného se u nás v Orbise vyrábí hojnost — rozrostlo se nám to pod rukama natolik, že jsme musili rozdělit své podnikání na samostatná oddělení: je jich pět, a každé má svého šéfa: tiskárna, nakladatelství knih, nakladatelství časopisů, knihkupectví a novinářství.“

Jaký je Váš poměr ke koncesování?

Jsem zásadním odpůrcem koncesování. Připomíná mi příliš dávno již přežilý systém cechařství, se všemi jeho stinnými stránkami, a těch, myslím, je více než těch kladných. Přesvědčil jsem se ve své obchodní praxi, že nerozhoduje u lidí ani tak koncesí nebo školními vysvědčeními patentované odbornictví, jako spíše povahové předpoklady pro odbornictví a hlavně upřímný poměr k oboru. U nakladatele a knihkupce tedy upřímný poměr ke knize jako kulturní hodnotě. Cechovníctví vede často k udělení prémie pro ty, kteří jsou pod průměrem a nutně i ke ztrnulosti a malé vynalézavosti podnikatelských metod, kteráž okolnost, podle mého soudu, je v neposlední řadě příčinou dnešní mizerie v knihkupeckém oboru.

Jaké jsou Vaše zkušenosti s vydáváním naučné literatury?

Celkem málo uspokojivé. Naše ediční činnost počtem děl týká se téměř 70 procenty ryze naučné literatury, určené k doplnění povšechného vzdělání; vydáváme politickou, sociologickou, právníckou a národohospodářskou knihovnu, dále knihovnu vědeckého řízení práce, „Perspektivy“, „Ars“ a „Časové otázky“, ale málokterá kniha zabere natolik, aby se mohlo mluvit o odbytovém úspěchu.

Nepředstavujte si, prosím, že ten odbytový úspěch počítám při rozprodání tisícových nákladů; ne, náklady vyjmenovaných děl, až na malé výjimky, pohybují se mezi 1000—1500 výtisků, a když z nich prodáme dvě třetiny, říkáme, že kniha skvěle šla. Žehrá se na vysoké ceny vědeckých knih, ale jak máte kalkulovat cenu, jestliže náklad je tak malý a rozprodání díla i při tomto nízkém nákladě musíte rozvrhnouti na veliký počet let a počítati se značnou úrokovou ztrátou? Myslím, že vyšší cena knih není příčinou malého odbytu naučných děl. Hlavní důvod je, kromě malé kupní síly těch, kteří by chtěli kupovat, ale nemohou, úzký konsumní okruh našeho obyvatelstva (na př. ve srovnání s Německem), nedostatek smyslu pro potřebu dalšího vzdělání u t. zv. praktiků a profesionálů. A ruku na srdce — i v dnešním systému nakladatelské distribuce knih. Co řeknete tomu, přesvědčím-li vás, že na přímé písemné akce, které jsme dělali s klasickou knížkou prof. M. W e b r a : „Politika jako povolání“ na více než tisíc kandidátů poslaneckého nebo senátorského mandátu, ze kterých došlo nás celkem 15 — slovy patnáct — objednávek; knížka „nota bene“ stála jen patnáct korun. Nejinak dopadly zkušenosti s neméně významnou knihou B r y c e : „Moderní demokracie“, R u g g i e r o : „Dějiny evropského liberalismu“, R i t t e r : „Zemědělská krise“ atd. Ale nesmím paušalovat: jsou zas díla, jejichž dobrý odbyt nás samotné překvapil. Knihu H. d e M a n : „K psychologii socialismu“ měli jsme během roku rozebráno, podobně tomu bylo s B l á h o v o u „Sociologií dělníka a sedláka“ a jinými. Dobře se prodává stále ještě literatura radiová a cestopisná. Z našich posledních novinek těší se živému zájmu knihy: K o v á r n a : „Současné malířství“ — H o c h - K o u t n í k : „Technika duševní práce“ — R u s s e l l : „Boj o štěstí“

— V a c h e t : „Nemoci a léky moderního člověka“ — D u b r e u i l : „Dělníkem v Americe“ — F i s c h e r : „Zrcadlo doby“.

Budete pokračovati v literatuře memoirové?

S memoirovou dokumentární knihovnou, ve které jsme vydali společně s Činem válečné paměti pana presidenta, ministra Beneše, generála Brusilova, udělali jsme velmi dobré zkušenosti. O mimořádném úspěchu těchto děl informoval vás již ředitel inž. Příkryl z Činu. Velikému zájmu těšila se memoirová kniha W. S t e e d a : „Třicet let novinářem“, která v krátkém čase dosáhla tří vydání a stále se dobře prodává; to též platí o knize Gandhi: „Můj život“. Vydávání memoirových děl umožnilo nám vlastně financování některých pasivních edic ostatní naučné literatury. V brzkou vydáme paměti J a r o s l a v a K v a p i l a , od kterých si pro jejich kvalitu a zajímavost odbytově hodně slibujeme. Na to jste se mne sice neptal, ale snad to stojí též za vaši pozornost. V poslední době vydali jsme již v druhém vydání obrázkové dílo „M a s a r y k v e f o t o g r a f i i“. Nevěřil byste, jaký o ně byl a je živý zájem i v dnešní těžké době. Jistou odměnou memoirové knihovny je naše sbírka „Knihy osudů a práce“, ve které vydali jsme již řadu svazků. Za nejhodnotnější z této sbírky byla kritikou uznána knížka R o m i e u : „Život sester Brontëových“ a K r u i f : „V boji s neviditelnými nepřáteli“, která pojednává o vynikajících lékařích bakterioloziích.

Vydáváte hojně cizojazyčnou informační literaturu a průvodce?

Vydávání těchto děl provádíme soustavně od našeho vzniku. Vydali jsme jich již pěknou řadu v mnoha jazycích; pokud jde o vlastní cizojazyčnou informační literaturu, nehledíme při jejím vydávání na moment výdělečný, ale víme, že je jí zapotřebí a proto nelitujeme peněz na jejich hodnotnou úpravu; jest to konec konců kus našeho poslání, které se snažíme poctivě plnit.

Mimořádného úspěchu docílil L á z ň o v s k é h o „Průvodce po ČSR“, jehož první vydání bylo v krátkém čase rozebráno a druhé blíží se též konci. Letos prodává se zejména jeho druhý díl „Slovensko a Podkarpatská Rus“, což souvisí se silnou návštěvou těchto zemí.

Používáte ve svém obchodním styku a při svých edicích normalisovaných formátů?

Myšlenku normalisovaných formátů pokládáme za velmi zdravou a náš podnik používá normalisovaných formátů tiskopisů jak ve svém vnitřním provozu, tak ve styku s vnějším světem. Také při vydávání svých knih snažíme se uplatňovat zásadu normalisovaných formátů. Předpokladem většího rozšíření normalisovaných formátů je, aby papírny a tiskárny normalisované formáty účinněji propagovaly a zájemci o normalisované formáty nesetkávali se s takovým paradoxem jako nyní, že papírny pokládají normalisované formáty za něco mimořádného, co není na skladě a je třeba teprve vyrábět, po případě skladové papíry na normalisovaný formát ořezávat.

Z kterých vrstev rekrutují se odběratelé vašich knih?

Tuto otázku je dosti těžko jednoznačně zodpovědět, neboť u děl, která se prodávají prostřednictvím knih-

kupců, nemá nakladatel možnost přehledu o druhu zákazníků. Při přímém nakladatelském prodeji většinou odběratelé neudávají své povolání. Všeobecně možno říci, že odběratelé našich knih rekrutují se z okruhu soukromých a veřejných zaměstnanců, uvědomělého dělnictva, studujících a příslušníků svobodných povolání.

Bude vás zajímat, že jsme svého času pořádali dotazníkovou anketu, při které jsme dali účastníkům řadu otázek, směřujících k tomu, aby nám sdělili podnět, který je přiměl ke koupi některé naší knihy. Podobnou anketu uspořádala svého času firma Dietrich v Německu. Výsledek obou anket vám pro zajímavost uvádím a to v pořadí, jak jednotlivé kupní podněty soustředily na sebe nejvíce hlasů.

Orbis:

1. Záliba v autorovi.
2. Čtena předtím.
3. Doporučení přítelovo.
4. Knihkupecký výklad.
5. Kritika v novinách.
6. Grafická úprava.
7. Cena knihy.
8. Přednáška autorova.
9. Titul knihy.
10. Katalog a prospekty.
11. Ukázky a citáty.
12. Inserát.

Dietrich:

1. Referáty v novinách a časopisech.
2. Pročtení prospektů.
3. Znalost autora.
4. Osobní doporučení známého.
5. Grafická úprava.
6. Inserát.
7. Doporučení knihkupce.
8. Výkladní skříň.
9. Katalog.
10. Prohlédnutí díla.
11. Titul knihy.
12. Náhled do knihy.

Řekl byste něco o novinářství Orbisu a o Vašem nakladatelství časopisů?

Novinářství Orbisu se vyvinulo z oddělení nádražních prodejen. Časem se činnost tohoto oddělení tak rozšířila, že jsme musili utvořit čtyři skupiny: dodávání novin a časopisů předplatitelům, generální zastupitelství různých zahraničních listů a organizace prodeje těchto listů v Československu, prodej modních žurnálů a konečně prodej novin, časopisů a knih ve vlastních nádražních prodejnách. Jak víte, v novinářském obchodu záleží především na přesném chodu administrace a expedice. Šlo nám proto hlavně o přesnou a rychlou dodávku všech žádaných časopisů. Myslím, že se nám tato snaha daří. Novinářství Orbisu je největším podnikem svého druhu v Československu, zaměstnává 25 úředníků, 17 zřízenců a 20 prodavačů.

Pokud jde o vydavatelství časopisů, klade se v Orbisu největší důraz na vydávání cizojazyčného periodického tisku, který je jedním z nejdůležitějších informačních pramenů o naší republice. Protože jsou naše časopisy určeny většinou pro zahraničí, dbá se na seriózní redakci i na hodnotnou grafickou úpravu. Kromě časopisů politicko-hospodářského nebo kulturně politického charakteru vydává Orbis i jiné listy, které se přimykají k politicko-hospodářské nebo kulturně politické činnosti nakladatelství. Je tu vedle deníku *Prager Presse*, redigovaného Arne Laurinem a určeného k přiblížení československého duchovního a politického života cizincům i domácím Němcům, francouzsky psaný týdeník „*L'Europe Centrale*“, vycházející původně za redakce J. Pichona pod názvem „*Gazette*

de Prague“, nyní pod změněným názvem a v modernější úpravě, i s bohatějším obsahem za redakce Georges Marota. Obdobný redakční program, t. j. podání zhuštěného přehledu o kulturním, hospodářském, literárním a uměleckém životě v Československu a ve střední Evropě vůbec — hlavně se zřetelem k Malé dohodě — má anglicky psaný týdeník „*The Central European Observer*“, redigovaný drem J. Krausem. K nim se přimyká ruský měsíčník *Centralnaja Jevropa*, rázu spíše literárního, redigovaný drem J. Papouškem. Zplnomocněný ministr a universitní profesor dr. K. Krofta vydává a rediguje u nás „*Prager Rundschau*“, která vychází německy v dvouměsíčních lhůtách. Spolunakladatelem pro Německo, Rakousko a některé jiné země je berlínská firma dr. Walther Rothschild. *Prager Rundschau* je určena pro ty, komu nestačí ke studiu a informaci materiál denního tisku. Redakcí Al. Hajna a J. Chmelaře a za součinnosti ministerstva zahranič. věcí vydává Orbis *Zahranichní politiku*. Z pověření informační sekce Společnosti národů vydáváme *Měsíční zprávy Společnosti národů*. Měsíčně vychází *Veřejná správa*, časopis pro správní vědy a správní právo redakcí dra V. Joachima. A konečně vydáváme týdeník *Radiojournal*, oficiální věstník rozhlasové společnosti Rj., redigovaný F. Bodlákem, a měsíčník *Radioamatér*, nejrozšířenější měsíčník toho druhu u nás, řízený ing. J. Hlaváčkem.

Vydáváte velké dílo: Statisticko-geografický atlas ČSR.

Myslím, že je to dílo takového významu, že zaslouží pozornosti veřejnosti. Pracovala na něm 10 let pilně velká řada našich předních vědeckých spolupracovníků a dílo samo svojí hodnotou znamená veliký kulturní přínos v naší atlasové literatuře. Vychází v sešitech již déle než rok a bude dokončeno v příštím roce; obsahuje 442 různých map z geografie, demografie, zemědělství, průmyslu, dopravnictví, peněžnictví, obchodu a osvěty naší republiky; většina z uvedených oborů je geograficky-statisticky zpracována po prvé. O dílo jest značný zájem nejen u nás, ale i v cizině, z čehož máme největší radost.

Co soudíte o otázce vázaných knih?

Podle našich zkušeností na odbytu knih v původní vazbě u literatury naučné připadá asi $\frac{1}{10}$ odbytu výtisků brožovaných. Vázaným knihám dává se přednost u literatury memoirové a u průvodců, které se z větší části prodávají vázané.

Stále je slyšet stesky, že nádražní prodejny neplní své poslání v propagaci hodnotné české knihy — je možno zlepšit situaci?

Touto výtkou zabývali jsme se již několikrát, před časem o tom hodně psaly „*Rozpravy Aventina*“; zaslali jsme jim vysvětlení, ale neuveřejnily je. Jsem rád, že mi dáváte příležitost o této věci říci několik slov. Sami máme pouze několik nádražních prodejen ve známém území — nejdůležitější z nich jsou Karlovy Vary a Ústí nad Labem. Naše situace, pokud jde o českou knihu, je proto složitější. Stánky dovoluje dráha stavět malé, často jsou to jen otevřené pulty, kde vystavené knihy velmi trpí prachem, kouřem a sazemí, takže máte-li vystavenou dražší knihu krátký čas, vrátí se úplně

zničena. To, myslím, je jeden z dôvodů, proč nájemci nádražních prodejen bojí se zásobovat prodejny cennějšími knihami. Dělali jsme a každý rok děláme pokusy zásobovat naše nádražní prodejny hodnotnější literaturou českou i cizojazyčnou, ale, jak nám ukazují odbytové výsledky, málokdy se hodnotnější kniha prodá a cestující obecenstvo dává stále přednost lacinému a literárně bezcennému zboží. Snad to souvisí s mentalitou cestujícího obecenstva, jež nechce číst na cestě nic těžšího a lituje peněz za nákup knih literárně cenných. Je to smutná kapitola, ale nenese na ní vinu jen nájemce nádražních prodejen, jak se často neprávem domnívá naše kulturní veřejnost. Ale ani tu se nesmí paušalisovat; mohu s dobrým svědomím říci, že v našich lázeňských a nádražních prodejnách se najde slušný výběr hodnotnějších knih. Slyšíme-li ze strany kupujícího obecenstva konkrétní stesky, snažíme se je odstraniti.

Řekl jste již, že se Orbis zabývá prodejem cizích novin. Pražské novinářské stánky zaplaveny jsou německými časopisy, takže to dělá na Václavském náměstí dojem, jako bychom byli v Berlíně.

Na novinářské prodejny a kolportéry vliv bohužel nemáme, neboť nejsou našim vlastnictvím ani našimi zaměstnanci. Chceme-li býti s nimi ve spojení jako ostatní novinářské firmy, musíme jim dodávat, co žádají — že jsou to vedle českých časopisů převážně časopisy německé, souvisí asi s tím, že z návštěvníků z ciziny, kteří nejvíce na ulicích kupují časopisy, je téměř 80% Němců, což je konečně patrné i ze statistiky frekvence cizinců v Praze. Ale ve větších prodejnách najdete i časopisy jiných cizích jazyků, které též v hojné míře dodáváme novinářským prodejnám, ale které bohužel jako neprodané vrací se stejně hojnou měrou zpět.

Nakonec ještě něco o vašem Domácím učení a zpočátku bude u konce.

Domácí učení založili jsme z iniciativy Masarykova lidov ýchovného ústavu (MLÚ) před šesti lety; dnes je to již slušný podnik, který vydal na 21 písemných, lidov ýchovných kursů. Domácí učení je založeno na systému dopisního vyučování. Podnik po stránce ideové vede známý lidov ýchovný pracovník prof. dr. K. Velemínský, školu, to jest opravy písemných úloh, obstarává Masarykův lidov ýchovný ústav. Z kursů, které jsme vydali, jmenuji: český pravopis, občanská nauka, čeština, domácí zahradnictví, základy elektrotechniky, obchodní kalkulace, rodinné zdravotnictví, daňová praxe, počty pro strojníka, český těsnopis, němčina, auto-kurs, obchodní reklama, chov drobných zvířat, angličtina, zeměpis, esperanto a fotoamatérský kurs. Již roku 1931 jsme dosáhli 38.211 žáků-účastníků, jimž bylo odbírání Domácího učení umožněno nepatrnými měsíčními splátkami. Dnes máme už 41.000 účastníků, z nichž největší procento připadá na úředníky a dělníky. Největší obliby dosáhly kursy jazykové, kurs českého pravopisu, foto- a autokurs a kurs elektrotechnický. Zajímavý zjev je vzrůst účastníků ryze vzdělávacích písemných kursů v dnešní době nezaměstnanosti. Je to jistě výmluvný důkaz o mravní odolnosti těch, kteří jsou hospodářsky tak těžko postiženi, a výstraha, aby se ještě více neoslabovala kupní síla těchto vrstev, na nichž, jak vaše hovory s nakladateli dokazují, stojí československá knižní kultura.

Dr. F. K.

do ba a lid é

Es o:

Karlovy Vary — Hic Rhodus

II.

Česká pénétration pacifique.

Všecko, čím vychází německé obyvatelstvo hostům vstříc nad úřední diktát, jest výsledkem tohoto mírumilovného pronikání, té prosté tíhy skutečnosti, že čeští hosté stávají se čím dále tím více, a zejména, čím se lázně více zlidovují, nejpodstatnější složkou návštěvníků. Ostatně — jak už řečeno — i velká část toho, co bylo nadiktováno, bylo by přišlo spontánně. Obsluha v obchodech i restauracích, ba i ty babky ovocnářky, které sedí po ulicích se svými košíky, rozumí a leccos promluví česky. Řada německých soukromých lázeňských domů jest už oboujazyčná. Jak už řečeno, v restauracích hudba hraje hojně i českých skladeb. To, jak městský kapelník Manzer v obdenních koncertech v Posthofu podává české skladby, není už jen věc prosté kurtoazie k českým návštěvovatelům, nýbrž hlubokého, ode všech taktických ohledů neodvislého, a proto tím jímavějšího kulturního porozumění velikého umělce. Slovem, český člověk, nedovede-li nebo nechce-li, nemusí zde dnes promluvit německého slova; domluví se zcela v češtině. Stane-li se přece někde, že mu nechtějí rozumět, může jít o číslo dále. Pověštině ovšem mají pro obsluhu českých hostů jen omezený počet personálu; obchodník sám se nezmůže leč na český pozdrav a poděkování. Nesmíme, zejména jde-li o starší lidi, chtítí divy. Ale nutno přiznati, že se to vše rok za rokem kvapně lepší.

Kdybychom toto své mírné pronikání prováděli vždy účelně a takticky, bez zbytečného šikanování a rozčilování, s „úsměvnou energií“, šlo by to všechno ještě lépe. Kdyby český člověk, když narazí na nepochopení, dal těm, kdož se ho nějak dotkli, najevo, že jsou neobchodníci, a nemyslí si o nich hned, že jsou „velezrádci“, šlo by to daleko hladčeji. Ale tu vidíme, že právě lidé, kteří se tu staví nejvlastenečtěji, zhusta si počínají nejnešťastněji. Vizme jich několik:

Vlastenec číslo 1.

Pan ministerský rada v. v. jest tu se svým synem. Mladý pán ovšem nejeví mnoho zájmu o tatíkovu cukrovku. Při jde-li s ním k večeru na kolonádu (ranní pití pan rada zahajuje bez synátora, který doma spí, protože denně do noci tancuje v „Imperiálu“), opustí jej v zápětí pro krásné oči některé mladé dámy, jichž tu má po čertech mnoho známých.

Pan ministerský rada je vlastenec. Hubuje, že lázeňská kapela hraje tak málo českých kousků. A zase vždycky, když se některý český skladatel zahraje, pan rada demonstrativně se zastaví před orchestrem, až to překáží pasáži, a jakmile je orchestr u konce, hlučně tleská a volá „sláva“, aby bylo patrné, že motivem tohoto aplausu jest jeho národní cítění. — Mnoho se nastěžuje také, že v obchodech s ním nechtějí mluvit česky. Stalo se mu totiž hned prvního dne, že si zašel koupit kapesník, zapomněv si jej doma, a zašel náhodou do krámu, kde mu obchodník nerozuměl. Omlouval se, že mu prodavač, znalý českého jazyka, zůstal právě dnes doma. Pan rada se rozhorlil; řekl jsem tomu hakenkrajclerovi své mínění — vypráví o tom dnes, a prsa se mu dmou, jako vysloužilci ze „Stínu Lípy“. Přirozeně, jak bylo jedině správné, řekl toto své mínění německy, neboť ovládá tento jazyk dokonale — byl více jak 15 roků ve Vídni u ministerstva.

Řekl, že kdo chce jeho české peníze, má jej umět česky ob-sloužit. Ba, vůbec, kdo chce být v tomto českém národním státě, má umět česky, a že je ostatně škoda, že jsme před 12 roky tady (t. j. v Karlových Varech) neprovedli tu revoluci pořádněji a neposlali „solche Herrschaften“ (pan rada je ironik) přímo tam, kam je srdce táhne. Nato řekl, že chce „Taschentuch“, klovnul svou pětikorunou do pultu, až to zaprašilo, a bez pozdravu odešel. — Když vyšel z krámu, vzpomněl si, že má vysoký krevní tlak a musí se co nejrychleji uklidnit. A když se mu to povedlo, dostavil se mu pojednou jakýsi pocit, že nejednal, jak se sluší na muže jeho společenského postavení. Nepřiznal by si, že to byl stud, co pocítil. Chraň bůh, vždyť si přece vedl, jak mu kázalo jeho národní přesvědčení. Ale přece to i ono slovo mohl říci jinak. Nebo ne? V každém případě bylo štěstím, že obchod, v němž se to stalo, byl v postranní uličce, do níž už nebude třeba po celé čtyři týdny zdejšího pobytu, který mu tu kyne, vstoupiti, takže se s tím obchodníkem už, bohudíky, nesejde.

Ale od tohoto okamžiku má pan rada takový jakýsi komplex, který mu brání, aby znovu riskoval neúspěch, kdyby začal v některém obchodě zkoušet prodavače z češtiny, snad by zase zažil takové vzrušení, a pravda, to mu lékaři zakazují. Ale je to bezprávi a křivda, že nemůže jít se svou mateřštinou na každého bez tohoto rizika. Jak se tu pak má cítit doma, ve vlasti? Tohle jsme v Československé republice? Nota bene po 13 letech? Zato jsme trpěli a krváceli na bojištích? Tady by měla zakročit vláda, aby jej ušetřila těchto nepřijemností. Ale ovšem, pánové tam nahore mají dnes jiné starosti, zvláště od té doby, co se ve vládě paktuje s Němci. Však, díky bohu, že tomuto dnešnímu režimu (když mu před dvěma roky nevděčně naznačili, že by mohl raději sám požádati o výslužbu) nemusí sloužiti.

Páně radův syn Karel, zatím co drahého tatínka trudí tyto starosti o poměrech v našem státě a o národní budoucnost, zůstává dobré mysli. Však mu to také otec čas od času mírně vytkne, ale synek se jen usmívá. On se netrudí úvahami, jak přenést přese rty, všemu na vzdory, slovo ve své mateřštině; jemu není zapotřebí, přemáhati se, aby nemluvil v jazyku sveřepého národního odpůrce. Mladý muž totiž neumí německy ani blafnout. Jest sice pravda, že jeho máť byla sirotkem po majoru-Vídeňákovi, Němkyně jako hrom, a že dnešní pan rada se s ní oženil před 25 lety, když zahajoval svoji vídeňskou kariéru. Ale Karlík, který dnes je velkým sportovcem a závodníkem v běhu, který však tenkrát nebyl ještě ani Karlíčkem, ačkoli už tehdy projevoval nadání k svému přebornictví tak, že vyrazil na tento boží svět o pár týdnů dříve nežli jest obyčejem, zachoval se při té příležitosti tak nešetrně ke své rodičce, že jí to stálo život. Načež jej dnešní pan rada zavezl ke svým rodičům na český venkov, kde hoch vyrostl a dožil se i československé svobody, aniž si osvojil sebe menší znalosti druhého zemského jazyka. Tím méně pozornosti mu věnoval v samostatném národním státě.

Mladý pan Karel, JUC, tedy nemluví leč česky. Mluví tak s každým, hlavně ovšem s hezkými dámami na kolonádě, u Puppá i v Posthofu, ať jsou jakékoli národnosti, ale i s děvčaty u pramenů, s prodavačkami v obchodech, s lázeňským personálem, když jde na nevinnou vřídelní lázeň. Dělá to tak samozřejmě, a nemá-li cizích na prvý ráz, dovede slovo doprovodit mimikou i posunky tak směšně roztomilými, že mu každý a hlavně každá porozumí a jistě si ho oblíbí. Pan rada nedovede prostě pochopiti, kterak tahle číšnice, která má v obličejí zřejmé rysy germánské rasy a která by se naň jistě utrhla, kdyby jí řekl o bílou kávu česky, se vesele dorozumí s Karlíkem, když na ní česky požaduje „kapučína, ale s čepicí šlehačky asi na tři prsty“. Pan rada se cítí jaksi odstrčen

a neprávem přezírán, jestliže tomu jeho klackovi tady vlastně patří sympatie všech, zatím co naň by jistě všichni sočili, jako ten obchodník s tím kapesníkem prvního dne, kdyby jej oslovil česky. V čem je síla, kterou si ten hoch dobývá ty lidi tady? Že by — pan rada zbledl — nějaké tajemné fluidum prozrazovalo domorodcům, že Karel má v každém litru krve pět deci německé přírody? U čerta, ještě tohle...

Vlastenec číslo 2.

Pražský lékař, starý mládenec, šedesátník, zámožný muž. Velký vlastenec, t. j. výlučný čtenář „Národních listů“. Par-don, čte ještě zpravidla Stříbrného listy, ale s mravní rezervou, třebaže rád. Žije krajně šetrně, čímž se nijak nehonosí, ba omlouvá to tím, že mu jeho dieta velí zříkatí se složitějších pokrmů, nápojů i radovánek. V důvěrné chvíli se přízná, že jeho úspory pomalu vrcholí druhý milion, ale radí se kde s kým, jak je umístit, aby to měl na beton. Honosí se, že zde za 14 dní, co tu je, nepromluvil s nikým německého slova; věříme mu, nevyvádá fanfaronsky, a není to ostatně, jak víme, nijaké hrdinství. Rád vzpomíná svých mladých let. Dneska už mladá inteligence není vlastenecká. Namítete mu, že přece studentstvo je dnes vedeno hlavně lidmi, kteří mají důvěru jeho osobního žurnálu. Nedá se však zmásti, a je v tomto punktu ku podivu kritický k svému listu: to prý jsou vlastenecká slova, čeho se člověk od těch mladých dočká. Zaplat' pámbu i za ně, ale my — říká — jsme jako hoši jezdívali po venkově i městečkách, burcovali lid, přednášeli, hráli divadlo, zpívali — to byla práce, mladý muži (praví ke Karlíkovi), o které vy už nemáte ani ponětí.

Za takového horlení přistupuje k němu jednoho dne místní Čech, „hraničář“, státní úředník. Zase dvě krásné vily na Westendu — praví — jsou na prodej za pac, a majitelé marně hledají kupce. — „Doktore — povíme — to je příležitost. Seberte se ještě se třemi, čtyřmi kolegy, vzpomeňte svého někdejšího studentského entusiasmumu, udělejte společnost, dejte své milionky dohromady, a budete mít rázem po starostech, jak je umístit. Kupte ty domy, zaříďte dva vzorné české léčebné domy. Vy lékaři jste stav solidární. Všichni vaši kolegové — dáte-li zprávu o tom do Věstníku — budou k vám dirigovat své pacienty, známe to přece. Podívejte se, žádné riziko. Pustte se do toho. V takových dvou domech zaměstnáte českého správce, kuchaře, portýry, pokojské — nějakých deset, patnáct lidí. S rodinami to tak bude 25—30 nových českých duší, živel usedlý, stálý. Zaměstnáte české živnostníky. Budete si moci diktovat, aby vám lázeňská správa posílala maséry a „Umschlagfrauen“ (ženy, které nosí horké slatinné obklady po domech), které mluví česky. Doktore, to by byla posice a dobrý příklad. Za rok můžete mít následovníky. Nu, co?“

Vlastenecký lékař se kroutí. Když ono je to smělé a on je starý člověk. Nikdy nic nepodnikal, jen strádal a ukládal to. Nu, rozmyslí si to do rána. Ale ráno, při ranním pití na kolonádě už zase jen vykládá o nadšení svých mladých let, o tom, jak recitoval, hrával divadlo a na housle „po vesničkách“, a probouzel lid před pětaticeti lety. Jest docela myslí obrácen do minulosti.

Vlastenec číslo 3.

Pak tu je pán se šettkou za zeleným kloboukem — majitel továrny, která zastavila provoz z rozkazu kartelu, jenž prý mu platí za tu líbou zakázku půl milionu ročně. Ten se zatváří vždycky starostlivě, kdykoli na kolonádě potká hlouček prostých hostů, zřejmě dělníků nebo zřízenců, odněkud z „Prahy“ nebo „Brna“ (léčebné domky okresních nemocenských pojišťoven), v šatech nenových, byt' pečlivě uhlaze-

ných, v rozhalenkách místo tuhého límce s kravatou. Vrtí hlavou a říká všem kolem, kdo ho chtějí poslouchati: „Hrůza, hrůza, uvidíte, že my Češi ty Karlovy Vary zabijeme. Copak z takovýchhle proletářů je můžeme uživit? Copak tohle je nějaká náhrada za ty cizince, kterým naše nešťastná obchodní politika zabránila, aby sem přijeli? Odjakživa říká, že tyhle nemocenské pojišťovny jsou naše neštěstí. Teď už začnou posílat dělníky do lázní; prosím — kdo to jakživ slyšel, aby dělníci jzdili do lázní? Našinci je to na obůž stát tady v jedné frontě s těmahle lidma, ani dressovat se to pořádně neumí. Jakkpak potom nějaký prominentní cizinec, neřkuli nějaká ta aristokracie? To dcera byla vloni ve Vichy a povídala pak, tam že je plno týhle vysoký společnosti, která dřívě přijížděla do Karlových Varů, a to je prý mezi nimi jedna řeč, že sem už jezdit nebudou, protože to tady bude pomalu samý obyčejný člověk.“

Vlastenec číslo 4.

„To je moje řeč, pane továrníku, to je moje řeč“ — přítakává mu nadšeně náš vlastenec číslo 4., drobný človíček, ale nemalý hodnostář, který se přes tyto své názory a navzdory své hodnosti neostýchá bydli v jednom z těch domů rázu spíše sociálního, zařízených pro lidi mnohem potřebnější a mnohem méně reprezentační, nežli jest on sám. Jeho mohutná Praga vyjímá se dosti nevhodně před vraty této instituce, a hodnostář, cítě sám tento jakýsi nepoměr, vysvětluje kdekomu na potkání, že se uchýlil pod tuto pohostinou střechu jedině a výlučně proto, že zde mají tak výtečnou a při tom přísně dietní kuchyň. Fáma praví — si non e vero e bene trovato — že jednou přijel do Karlových Varů cizinec stejné asi úrovně, jako je tento pán, najal si apartement v jednom z nejpřednějších hotelů a zaslechnuv o přítomnosti našeho „činitele“ v lázních, projevil přání vykonati mu návštěvu. Ředitel hotelu měl tolik duchapřítomnosti, že se nabídl cizinci, že věc sám zprostředkuje a oznámil tento úmysl našemu milému hodnostáři. Tomu prý ovšem nezbyvalo, leč opustiti okamžitě lázně, a vzkázati cizímu hosti, že velmi lituje, že však byl povinnostmi donucen náhle odcestovati... Nyní však také lituje Karlovaráků, že jim Češi ruinují světovou úroveň a hospodářskou basi jejich lázní, jestliže si český proletariát počíná domýšlet, že i jeho cukrovka a žlučové kamínky stojí za to, aby byly masově kurýrovány karlovarskou vodou. Jako by na to těm lidem nestačily, jako až dosud, všelijaké ty domácí lektvary a čajičky.

Vlastenka číslo 5.

se onehdy utrhla na jednoho českého hosta, který s ní sedává při obědě u společného stolu, když jej potkala v neděli na kolonádě s kopretinou v knoflíkové dírci. Toto dne totiž se konala pouliční sbírka s kasičkami, které nosily děti, prodávající tato umělá kvítka ve prospěch sirotčince města Karlových Varů. „Jak můžete, příteli,“ — horlila paní — „vy, takový vlastenec, připláceti na takový ryze německý účel?“ — „Ale, milostpaní, bránil se postižený překvapeně, vždyť to není žádná výbojná sbírka, vždyť je to na ryze humánní účel, a chci-li tady mezi těmi Němci žít, byť jen pár týdnů, nesmím přece vypadat jako Herodes.“ — „Znám ty německé humánní účely,“ pokračovala vydrážděná lvice promenády; „ale ať jest tomu jakkoli, kdyby to bylo i na ty opravdu nejpotřebnější hladové děti, jsou to děti německé, a vy máte vědět, že našich českých dětí při dnešní kruté nezaměstnanosti hladoví při nejmenším stejně tolik.“ — „Marně peskovaný dobrodinec s uzarděním doznal, že příspěvky pro české dobročinné akce jsou stálou položkou jeho měsíčního rozpočtu a že ta korunka, kterou zde vhodil dneska do kasičky,

jest jenom nepatrnou drobtou v poměru k těmto položkám. Rozhřešení nedosáhl... Jaké udivení se ho tudíž zmocnilo den na to, když uviděl svoje vtělené svědomí, ano vychází z obchodu koženými předměty vesměs vídeňské výroby a shlíží se v krásné tulení kabelce za pět stovek. — „Milostivá paní,“ — pravil, smekaje — „včera jsem dal korunku německému sirotkovi. Ale vy jste dneska připravila československého dělníka alespoň o dvoudenní výdělek.“

Vlastenec číslo 6.

To je zástupce jedné velké české firmy, která má v Karlových Varech svoji prodejnu. Tento pán zase horlí, že tam a tam viděl, že ulice není ještě opatřena správnou tabulkou s českým pojmenováním napřed, hubuje, že se městu trpí, aby vedle českého a německého uvádělo v tabulkách též nápisy anglické a francouzské, čímž má prý býti zřejmý text český stlačen do posice jazyka cizího a setřen jeho ráz jazyka státního. On, kdyby to měl v ruce, by jednoduše nakomandoval, že český název musí být vždy napsán třikrát tak velkými písmenami jako německý, pak by teprve cizinci viděli, že jsou na půdě československého národního státu. — „Milý pane,“ — pravím mu — „šli jsme zrovna před chvílí kolem vaší firmy; a vy tam nemáte nápis v češtině ani o milimetr větší nežli v němčině; ba, máte jej dokonce až na druhém místě za nápisem německým, vy ohromný vlastenče.“ — „Jo, pánové,“ — brání se pan zástupce — „to je jiný zásto; to je věc obchodní. My nemůžeme riskovat bojkot zdejšího německého občanstva. My musíme dělat všechno to, co prospívá naší firmě, a vystříhat se toho, co jí škodí, a protože to je firma česká, nu tak, prosím, už tím samým prospíváme naší národní věci.“ — „Pomalu, pomalu, příteli,“ — zarážíme jej, „jenom nedělejte tak hbitě rovnítko mezi národem a svými akcionáři. Nezdá se vám však, že o republice platí při nejmenším stejně jako o vaší společnosti, že její zájem jest zájem našeho národa? Nuže tedy, zdá-li se vám přílišným risikem pro váš kšeft provokovati Němce trojnásobnými českými literami na prvním místě, proč vás nebolí srdce, chcete-li takto exponovati proti nim tuto naši republiku?“

Festina lente.

Ale už dosti té galerie karlovarských hostí-pseudovlastenců. Čím jsou proti těm mnohým, kteří sem přicházejí za trvalým živobytím, s jistou odhodlaností pionýrů, aby zde žili úporněji a v denním pracovním i nervovém napětí, ačkoli někde v České Lhotě by se mohli dát životem véztí pohodlně v klidu a závětří! A čím jsou oproti oněm českým hostům, kteří uplatňují svoje češství bez hysterických výlevů, klidným skutkem a u vědomí, že Karlovy Vary si přizpůsobíme jedině tím, jestliže sem přijde každoročně masa českých lidí, kteří dají zdejšímu obyvatelstvu vydělat za dobrou službu dobrou minci, vždy podle své možnosti. Kteří nebudou sice třikrát obracet v dlaní každou korunku, nežli ji vydají, jen proto, že jí platí do rukou německých spoluobčanů; kteří však nevtíravě, ale jasně demonstrují karlovarskému obchodníku či dodavateli, každý svým způsobem, že a kolik těch korun má právě z české ruky, a že tedy nemá důvodu, aby peníze z českých rukou podceňoval. Až bude přínos hostů z českého vnitrozemí do Karlových Varů největší příjmovou položkou jejich obyvatelstva, k čemuž jsme na nejlepší cestě, pak bude celá tato otázka rázem rozřešena. Připoutání tohoto místa ke státu bude dokonáno pouty trvalejšími a bezpečnějšími, nežli jest všechen diktát právní normy a administrativních opatření, všechno horlení pražských novin a tiskovin; pouty hospodářskými.

Život a instituce

G e l:

Miliardy mezi osudem a lidmi

II.

Na cestách po oblastech pojišťovacích zastavili jsme se — jak zajisté ještě pamatujeme — v kavárně Lloyd. V té původní kavárně Edwarda Lloyda v Londýně, kde se scházeli obchodníci, kteří od případu k případu pojišťovali lodě opouštějící Anglii. Z toho je dnes tedy světová organizace Lloyd.

Ptali jsme se pražského zástupce Lloyda, v čem je hlavní rozdíl mezi Lloydem tehdejším a dnešním. I odpověděl Angličan se „svým“ klidem: „Při obchodu je hlavní věc, platit. Nebožtík Edward Lloyd měl hlavní zájem na tom, aby pojišťovatelé zaplatili — kávu, kterou u něho vypili. Dnešní Lloyds kladou hlavní váhu na to, aby pojišťovatelé zaplatili pojištěnému.“

Upozornění jsouce za prvé tím „s“ na konci jména Lloyd a za druhé množným číslem slovesa klásti, dáváme se po stopě možných překvapení a jsme rádi, že jsme slíbili cestopis a ne informaci ze zdrojů vlastních vědomostí.

Proč Lloyds a proč „kladou“?

Ukazuje se, že Lloyds jsou vlastně korporace a sloveso je v množném čísle, protože žádný jedinec Lloyd ani žádná firma Lloyd neexistuje. To je poněkud nejasné, pravda. Ale vysvitne to nejlépe Berlitzovou metodou, jak to vysvitlo po výkladu pražského zástupce Lloydů, což jsou tedy korporace tvořící bursu. Tak. To je ono.

Na stůl narukuje krásná kniha plná obrázků a s titulem: 1668—1928. Nějaká stará budova, kreslená ve slohu osmnáctého století, to je původní kavárna Lloyd. (Důvěrně řečeno: založena byla kolem roku 1660. Sto let na to si tam podávali dveře strážníci, neboť kavárna se zvrhla v putyku pověsti valně nevalné. Ale to souvisí s úpadkem pojišťování vůbec a o tom bude ještě řeč.) O několik stránek dál v té knize je obraz známý odjinud. Royal Exchange, londýnská bursa. Tam tedy se usadili Lloydové potom. Informátor obrací pár listů a ukazuje na fotografii: krásná, široká ulice, špalíry královské anglické gardy, policie, na chodnících černý rám diváků. Uprostřed jízdní drahou se táhne karavana kočárů, kolem nejkrásnějšího z nich jízdní garda (o každé jiné armádě takto vytafirované by se řeklo: opereta, ale tihle v tom umějí jezdit.)

Text: J. V. král přijíždí k slavnostnímu otevření paláce Lloyds v Leadenhall Street, Londýn. (Roku 1928.)

Další fotografie ukazují vnitřek tohoto paláce a dokazují, že název palác je oprávněn. Fotografie hlavní síně vysvětluje také názorně, jak se zde obchoduje.

Jak pracují Lloyds.

V podstatě úplně stejně, jako kolem roku 1660: podle zásady obchodů bursovních. Jako tenkrát vstal nějaký majitel lodě a vyvolával, že posílá trojstěžník s tím a tím nákladem tam a tam, a že ho chce pojistit na tolik a tolik, vyvolává se nabídka i zde. Je na ostatních, aby se přihlásili, že pojištění uzavrou. Čili: že za takovou a takovou odměnu (prémii) po d e p í š í pojistku. Podepsati se jmenuje: to underwrite. Ten, jenž podepisuje: underwriter. Toto jméno zůstalo a bylo i pojato do obchodního zákona.

Rozdíl mezi pojišťováním kavárenským a dnešním vystihl pražský zástupce opravdu pregnančně: rozdíl je v jistotě, že

pojistné bude vyplaceno. Této jistoty dosahují Lloydové opravdu po anglicku. Za prvé je přístup do bursy Lloydů silně omezen. Kdo chce zasednout na křeslo v halle Lloydů, musí si dát líbit velmi důkladné proštouření svých obchodních knih a své obchodní minulosti. Dále musí složit kauci, která není malá. (Lloydové mají toho času v opatrování na kaucích okrouhle 15,000.000 liber šterlinků, to jest asi kolem 1,800,000.000 Kč.) Tyto kauce ručí však toliko pro případ naprosté insolvence člena. Konečně si musí sehnat ručitele, kteří už členy Lloydů jsou. Při tom je další omezení: žádný z ručitelů nesmí ručit za víc než za 200 Lšt, to jest za okrouhle Kč 24.000.—. Vtip je v tom, že ručitelé, to jest souhrn ostatních členů, nesmí být insolventi toho, za kterého ručí, nijak ohrožen. Systém tedy je takový, že i při naprostém úpadku kteréhokoliv z underwriters, z pojišťovatelů, přijme pojištěnec, co mu patří, aniž tím ohrozil okolí nešťastného pojišťovatele.

Jako další bezpečnostní opatření slouží společná pokladna. Prémie se platí k rukám komitétu, jenž provádí účtování. Při tom se pojišťovatelé zdržují premie po tři léta. Zisk z obchodu letos uzavřeného dostane — neprodělá-li zatím na obchodě — roku 1935. Po ta tři léta čekají premie ve společné pokladně, nebude-li jich třeba k výplatě pojistného.

Mr. X. tedy složil kauci, dal si zpytovat minulost i obchodní knihy, sehnal si ručitele a byl přijat mezi podpisovatele Lloydů. Zasedne na své místo mezi sourodé kolegy a čeká. Vystoupí Mr. Y. To je makléř. Makléř, jenž prošel stejně přísnou censurou a musel také složit kauci. Neboť makléř, to jest jediný přípustný prostředkovatel mezi underwriterem, pojišťovatelem, a mezi pojištěncem, ručí za správné p l a c e n í p r é m i í.

Mr. Y. si tedy vyžádá slovo a sděluje, že firma Brown & Brown, textilie, si staví v Yokohamě dům a chce ho pojistit proti zemětřesení. Chce ho pojistit na tolik a tolik a nabízí premii tolik a tolik. Mr. X. se o tohle nestará, protože patří do skupiny „meteorologické“, do skupiny underwriterů, kteří pojišťují proti krupobití a povodním. Proto také Mr. X. sice ví nebo si aspoň může obratem ruky zjistit, kdy a kde kolik napršelo a asi naprší, ale o zemětřesení neví víc, než že se při něm třese země. Za to však povstane Mr. A., jenž je „leading-underwriter“, to jest šéf skupiny pojišťovatelů vulkanických. Projeví zájem o pojistku, případně žádá vyšší premii. Dohodne-li se s makléřem, podepíše tak zvaný slip, to jest předběžné potvrzení o tom, že pojištění přijal. Od chvíle, kdy leading-underwriter odloží v londýnském paláci Lloydů pero, mají ssutiny obchodního domu Brown & Brown v Yokohamě stejnou cenu, jako dům celistvý. Podpis leading-underwritera zavazuje celou skupinu, to jest těžké miliony liber šterlinků, jež tato smlouva postaví mezi osud a jednotlivce.

Bezprostřední styk mezi makléřem, zastupujícím pojištěného, a mezi individuálním pojišťovatelem, možnost, sjednávati bez ohledu na nějaké ustrnulé předpisy nebo stanovy modality pojištění, tyto okolnosti jsou zřejmě tajemstvím úspěchu světové organizace Lloydů. Tomuto typu podniků se ovšem může dařit jen tam, kde britsky solidní bohatství a britská posvátnost britského obchodního slova k tomu tvoří základ. Načisto v pozadí pak je tu také trestní judikatura, jež na zabít dá třeba půl roku vězení, na vydání nekrytého šeku však určitě deset let káznice.

Vzájemná důvěra v realnost a solidní bohatství umožňuje pak pojišťování nejrůznějšího druhu. S výjimkou života lze pojistit u Lloydů všechno na světě.

Počínajíc od žní na Ceylonu až k anteně na střeše domu v Doveru, od revoluce a plenění až k operaci slepého střeva — na všechny nabídky makléře se najde underwriter. Lloyd proslul tím, čemu se v pojišťovací mluvě říká: exoty.

Pojištění exotická.

Mimořádná pojištění jsou dvojího druhu. Pojistí-li filmová herečka své světoznámé nohy na milion dolarů, přijde zpráva o tom jednak do všech novin, za druhé pak ve statistice do rubriky „exotů“. Do novin přijde proto, že to je hlavní účel této transakce. Exotismus s pojišťovacího stanoviska je jen ve výši částky. Jinak je to pro pojišťovny obyčejná úrazová pojistka, pro filmovou hvězdu pak položka na účtu reklamy.

K úrazovým pojistkám speciálním patří na příklad jiný obor Lloydova pojištění: chirurgové mohou za roční prémii půltřetího promille pojištěné částky pojistit své ruce. Stejně pojištění jest umožněno houslistům a pianistům. I zde jde v podstatě o pojištění úrazové, spojené ovšem s pojištěním nemocenským. Nebot platí i pro dnu, jež zbaví klouby rukou pohyblivostí, atd.

Typem pravého exotického pojištění je však případ jiný. Před několika lety onemocněl, zrovna na prahu společenské sezony, anglický král. Při známé konservativnosti anglické společnosti a při účtě k dynastii, jež tam patří k dobrému tónu, znamená úmrtí krále konec všem společenským podnikům. Zachovává se smutek a z horních desíti tisíc jich několik set smutek i nosí. Roční údobí však vyžadovalo, aby obchodníci s módním zbožím a velké závody krejčovské doplnily a obnovily své sklady, protože sezona přece jen začínala.

Tenkrát byl u Lloydů pojištěn život krále na mnoho milionů liber a to se zřetelem k skladům módního zboží. Pro případ znehodnocení světlých látek a přípravků pro plesové toalety měli dotyční underwriters odkoupit zboží za cenu, jakou mělo před úmrtím krále. Stejná pojištění uzavírali majitelé divadel a cirkusů, kteří se báli smutečních prázdnin.

Poslední otázka Lloydovu zástupci: Nač jsou Lloydové nejpysnější?

Odpověď: „Za posledních dvě stě let nepřišla na celém světě žádná pojistka Lloydů před soud. Neměli jsme s žádným pojištěncem procesu.“

Britannia rule the world . . .

Exotická pojištění u nás.

S pojištěním exotickým, nebo aspoň mimořádným, začala u nás pojišťovna, jež je z ústavů na půdě zemí koruny české nejstarší. Je to „Slavia“, která na sebe ostatně upoutala v poslední době pozornost pojišťováním výletů a podobných na počasí závislých podniků. Pojišťuje se u nás i proti dešti. To znamená: účastník (nebo poradatel) dostane za určitou prémii určitou náhradu, napří-li v dobu, kdy se podnik začínal nebo kdy byl v proudu, tolik a tolik vody. Je málo známo, že takto byl pojištěn i poslední Slet.

S vodou je ostatně potíž v Praze i jinak. Jsou ulice, kde mají zátopy, prší-li jen trochu silněji. V takových ulicích jsou i skladiště. Pro papír je voda malérem největším. Pojistka proto mluví na př. o tom, že „případ škody nastal, dosáhla-li voda ve skladišti výše 5 cm nad podlahou“.

V jednom z nejmodernějších obchodních paláců v Praze mají také nejmodernější zařízení protipožární. Tak zvaný umělý dešť. Je to systém dirkovaného potrubí, vedeného ve všech místnostech a schodištích při stropu. Stačí otočit pákou a z potrubí se vyhrlí sprcha jako dešť. Kusé jest všechno dílo lidské a takové potrubí může spustit i v nevhodnou chvíli: zlomyslnost, uličnictví nebo nepřátelství se zde přes všechnu opatrnost může uplatnit, nebo prostě zlá náhoda. Každý zná nedobrovolný vtíp stereotypních lokálků: „ . . . přivolání hasičů oheň ze tří hydrantů uhasili. Způsobená škoda činí Kč 100.000.—.“ Voda může být pro módní zboží stejně zlá jako oheň. I investoval prozíravý majitel velkého obchodního

domu to, co uspořil na zmenšené prémii pojištění požárního, do pojištění exotického: pojistil své zboží a šatstvo, jež mají na sobě jeho zákazníci, proti tomu, kdyby umělý dešť spustil bez příčiny.

Vznik odvětví pojišťovacích.

Ve skutečnosti existuje nějaká velice důmyslná a vědecky doložená definice o tom, jaký je rozdíl mezi pojištěním a sázkou. Lze učinit z nouze složitosti ctnost a říci, že rozdíl je asi stejný jako mezi dovolenou a zakázanou hrou v karty. Rozhodčím zde není hodný Friedolin, nýbrž ingerence rozumu na výsledek: pojištění je ve skutečnosti jakousi sázkou, jako při každé hře spolu rozhoduje štěstí. Jde jen o to, aby podklady pro pojištění byly známé. Tím se umožní pojišťovateli vypočítat, kolik smí žádat a kolik naopak zase žádat musí. Pojištěný pak ví, zda a na kolik se má dát pojistit, aniž se musel mít v podezření, že vyhazuje peníze z okna.

Nejasná hranice mezi pojištěním a sázkou vedla k různým nepěkným zjevům a sama kavárna Lloyd, ta pravá první kavárna Edwarda Lloyda na to doplatila. Kromě obchodníků a námořníků začali se tam scházet i lidé, kteří v přestávkách mezi koňskými dostihy postrádali příležitost na něco si přisadit. Ve formě pojistek uzavíraly se sázky nejspíšejšího druhu. Tak se dochovaly záznamy o pojištění dvou šlechticů proti popravě. Pojištěnci o tom ovšem nevěděli a šlo ve skutečnosti o prostou sázku dvou hráčů, z nichž jeden tipoval toho, druhý onoho jako prvního kandidáta širočiny.

Pojišťování lidí, kteří o tom nevěděli, se vůbec rozmohlo měrou převelikou. Lidé pojišťovali císaře, krále, vévody, biskupy, kardinály a hlavně — papeže. Pojišťování papežů na život stalo se v XVI. století oblíbeným sportem hlavně v Itálii. Jeden z těchto papežů, jež začal uklízet nejdříve pod svým hradem a vyčistil věčně město od věčného loupežného vraždění — byl to Sixtus V., — zatrl r. 1588 zákazem i tento nešvar, pokud šlo o pojišťování papežů. Snad si pomyslí v zájmu vlastním i svých nástupců, že není dobře spojovat smrt s laciným výdělkem pro velký počet neznámých lidí. Zvláště když životní pojištění není pojištění krupobitní. Kteréžto krupobití, jak známo, nejde „udělat“.

V Anglii řádily zatím pojišťovací sázky jiné: lidé se pojišťovali proti smrti z whisky, sázeli se, kdo ze známých dostane dřív neštovice a podobně. Každá odrůda těchto pojištění měla svoji společnost. Zákon z roku 1720, zvaný „zákon o bublinových obchodech“ čili o pojišťování vzdusných zámeků, učinil konec komerčnímu exploitování sázkové manie. Ale teprve 54 let později byl vydán zákaz generální, jež zakazoval takovéto sázky vůbec. Moderní právo anglické hrozí (v námořních předpisech) trestem do 6 měsíců vězení, zabavením pojistné prémie a trestem 100 £ tomu, kdo uzavře pojistku, aniž má na zdaru či nezdaru pojištěného podniku zájem jiný než pojistný.

Pravděpodobnost.

Hranice mezi sázkou a pojištěním se posunuje. Co bylo dříve pojištěním, jeví se dnes jako sázka a naopak, mnoho sázek stalo se nyní regulérním pojištěním, protože věda dala předpoklady, jež dovolují matematikou nahradit plané prorokování. Čili: ingerence rozumu roste a počet pravděpodobnosti umožňuje vypočítat, co hráč rozhoduje podle naděje.

Příklad: Slavná anglická životní pojišťovna „Equitable“ (což znamená: spravedlivá) prováděla přijímání pojištěnců ke konci osmnáctého století takto: kandidát, jež se musel dobrovolně přihlásit (akvisitérů tehdy nebylo, kdo vynalézal a šířil anekdoty a dával k nim za oněch politování hodných časů podnět, není známo), byl pozván do ředitelské schůze,

jež se konala jednou do týdne. Tam byla přečtena jeho přihláška, načež páni ředitelé nechali kandidáta podle všech pravidel pečotního výcviku execirovati: dřepy, klus, běh, skok přes překážku a nakonec: 10 minut běhat kolem stolu. Načež pozorovali, jak je udýchaný. Tím byla lékařská prohlídka (bez lékaře, protože lékař byl drahý) skončena. Mohl-li kandidát popadat ještě dech, byl přijat. Je hluboce litovat, že tehdy ještě neexistoval film. Foxův žurnál se scénou: ředitelská schůze „Equitable“ a ukázka ranní půlhodinky usedlého pána s licousy, v kaiserroku a cylindru, zapsala by se do dějin kinematografie.

Toto pojišťování vypadá dnes jako sázka. Naopak zase byla by někdejší sázka proti úmrtí na neštovice dnes pojišťovnou pro společnost velmi výhodnou, kdyby se pojištěnec dal očkovat.

Jako z astrologie vznikla astronomie a z alchymie chemie, vznikla ze sázek a her moderní pojišťovací odvětví.

Dnes.

Pojištění, to jsou ty miliardy mezi Osudem a lidmi, je dnes velmoc. Pojišťovny financují státy tím, že ukládají — podle zákona — třetinu svých rezerv do státních papírů a koupí papírů požívajících sirotčí jistoty. Pojišťovny podporují stát tím, že chrání jeho občany proti hospodářské zkáze. Československé pojišťovnictví, vybudované za posledních čtrnáct let na základech položených solidně starými předválečnými ústavami, dosáhlo dnes světové úrovně. Až na nepatrný počet mimořádných exot a kuriosit, vyhrazených Lloydům, a až na pojišťování námořní, jež pro nás žel nepřichází v úvahu, pojišťuje se u nás dnes všechno, čeho je třeba v obchodním a soukromém životě. Stát sám založil velkorysou organizaci pojištění sociálního, takže stručný přehled světový podává zprávu i o odvětvích pojišťování domácího.

Přehled odvětví.

To je ten les, prales, který vypadal jako skupinka několika stromů na hřebenu návrší. Jen naučný slovník, příručka relativně neveliká, má 1.934 sloupců s osmi sty hesly. Kdo se chce podívat na knížku nadmíru zajímavou, kdo se chce po-
těšit tím, jak lidstvo krok za krokem proniká do džunglí osudů a dobývá jeden za druhým z těch Archimedových bodů, z nichž lze hnout světem, ať si prolístaže Manesův Pojišťovací slovník naučný. (Dr. A. Manes: Versicherungslexikon, Berlin 1930). Z jeho rejstříku je pořizen seznam hlavních pojišťovacích odvětví.

Pojištění sociální.

Nemocenské (na léky, náhradu za ušlý výdělek, lékaře, pomoc rodině, peněžítá pomoc v mateřství). — Úrazové (péče o zraněné, náhrada za úrazy při práci, proti nemocem z povolání, na náklady operační, pro případ nemoci nervových). — Invalidní a zajištění rodin pro případ ztráty živitele (povinné pojišťování dělníků, zřízenců, úředníků, novinářů, důstojníků, pilotů atd. v jejich vlastní prospěch a prospěch rodin). — Pojištění proti nezaměstnanosti. Bratrské pokladny hornické. Pojišťování pro případ tuberkuloso.

Pojištění individuální.

Životní (obvyklé, lékařské, pro osoby se zvláštním rizikem, osob nemocných, na zajištění obchodů a hypoték, sumární pojištění skupin podle zaměstnání nebo jiných pojiťek, na př. abonentů listu nebo odběratelů určitých knih jako jízdních řádů a pod.). — Úrazové. — Na povinné ručení. — Pojištění dopravní (50 odstínů a druhů: železnice, auto, námořní a vnitrozemská plavba, letectví). — Oheň (22 modalit). — Krupobití a pojištění dobytčí. — Krádež a vloupání (s tím spojeno pojištění proti sabotáži). — Voda (povodeň, vodovody, průtrže mračen). — Úvěrové (k tomu patří pojištění proti defraudacím a naopak zase proti ztrátě kauce).

Největší je kapitola: Menší odvětví. Tam je vypočteno 130 druhů. Telegramy lze pojištit proti zkomolení a vúdčí listy proti ztrátě, sochy na náměstích proti poškození, turistické chaty proti padání lavin a valuty proti padání kursů; lidi proti rozvodu a proti ztrátě staromládenecké svobody, lodě proti zajetí nepřátelskou námořní mocí . . .

Pěkně se to vyvinulo od doby, kdy byla obřadně pojištěna loď Santa Clara, plující na weekendovou cestu z Janova na Mallorcu.

Seznam pojištění narostl. Až se z toho hlava točí, co lze dnes všechno pojištit. A jedno je zajímavější než druhé.

Ježto však není známo, zda by se přes rozvoj pojišťování našel underwriter proti následkům čtení nekonečných „přehledů o pojišťování“, je třeba skončit.

nové knihy

Zrcadlo doby. (Abeceda skoro filosofická.) V nové knize tohoto názvu pokouší se J. L. Fischer raziti nová hlediska pro výklad dnešních kulturních, hospodářských a politických otázek. Do středu svých výkladů zařadil problém demokracie. Proti kapitalismu, kde zřetele hospodářské ovládaly jak zřetele sociální, tak zřetele kulturní, jeho skladebná společnost chce podřizovati hospodářské zřetele zřetelům sociálním, tyto pak zřetelům kulturním. Prvním z těchto kroků uskutečňuje skladebná společnost ústřední požadavek socialismu nejružnějších odstínů a dává mu při tom teoretickou oporu. Tyto všeobecné zásady pokouší se pak odít v programové a organizační schema skladebné demokracie. Tak se v jeho knize prolíná kritika dnešního stavu s programovým vytčením nové kulturní orientace a to ve formě rozboru nejdiskutovanějších problémů a hesel: Kapitalismus a socialismus, demokracie a fašismus, racionalisace a technika, standard a rekord, Amerika a Sovětské Rusko, individualismus, kolektivismus a personalismus, inteligence a proletariát. Do tohoto rámce začleňuje Fischer dále své etické názory a kritické poznámky k dnešní tváři „české otázky“. Kniha vyšla jako 2. svazek sbírky „Perspektivy“ v nakladatelství „Orbis“ (Praha XII) a je brož. za Kč 45.—, váz. Kč 57.—.

Pomoc při úraze, rádoce při onemocnění. Napsal MUDr. R. R a ý m a n. — Stručně je popsáno vše, co třeba činiti při úraze neb náhlém onemocnění, na př. při otravě masem, houbami, plynem, při uštknutí, popálení, zasažení elektrickým proudem, bezvědomí a pod.? Též běžné nemoci jsou probrány v abecedním pořádku. Obrázků 84 na 76 stranách textu. — Cena poštou Kč 10.60. Vydalo nakladatelství A. Reinwart, Praha II., Jungmannova 19.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačí stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vágner, Brno-Česká 16.

nové knihy

Kapitola první*)

Zpívá, po celý téměř den proniká nyní její zpěv zdmi. Někdy to není ani píseň, je to jen jasot, srdce v hrdle, pokřik ptactva, bující keř a horská voda. Zdí se usmívají; prodáme, jak jsme koupili, myslí si, zacpí si uši, kdo chceš; ostatně, i nám je tento zpěv milejší, než klavírová škola nebo rodinná bouřka, a chťice nechtíce zpíváme někdy s sebou.

Květiny stojí v otevřeném okně, píseň letí oknem do ulice, uhlíř s putnou je méně černější a listonoš vstupuje veseleji do domu; ale píseň pronikne i zdmi do příbytků nahoře a dole, drcne do sdrímlých lenošek, nakrčí správné záhyby pokrývek a zazubí se v hladinách zrcadel, nějakou nit přetrhne, nějakou naváže. Dole bydlí pokojná rodina, dvě dcery gymnastky, chladná paní a málomluvný pán, ve čtyřech pokojích stojí přísný nábytek, jenom služka se častěji zasměje, slečna pouze když se zapomenou, pán a paní už se nedovedou zapomenout. Shora přihně se píseň, celým čtyřúhelníkem stropu, řekl bys, strop je v růžích; paní pohlédne ke stropu, jak na nezalátanou trhlínu v punčoše a slečna Pavle utíká kniha z ruky.

„Nedej se stále rušit, Pavlo!“ řekne paní.

„— — potvrzuje právě správnost našich vývodů — —“ dořikává Pavla trochu nedůtklivě, ale už je na cestě jinam, jde si k písni pro něco; dostane cosi, s čím si neví rady, a sáhne raději po tom, čeho je jí právě potřeba a uchýlí se s tím pod zavřená víčka; jistojistě mu pošlu kytici, umiňuje si, a myslí na jednoho operního pěvce. Jen aby smazala za sebou stopy, říká potom: „A co že ona, Koterka, teď celé dny ječí...?“

Paní utvoří z úst unavený trojúhelníček, ukáže dva krajní zlaté zuby. „I prosím tě, je holčičova dcera, kde by nabrala jemnosti?“

„Paní in—že—ný—ro—vá — —“ protáhne a zapitvoří Pavla. „A... a pan inženýr si chodí sám pro pivo. Nese si po schodech džbánek, jak kuchařka. A kdyby byl trochu v rozpacích, když tě potká...! Ne. Zdraví, víš, tak samozřejmě všechno, až se za něho sama začervenám. A k tomu má takový obličej z filmu, víš, takový americký.“

Paní pohlédne na Pavlu, jako by něco přestříhla nůžkami a Pavla opět sáhne po knize. „Ne, že by byl ošklivý — —“, načne ještě, slabě jenom, opět se musí uchýlit s něčím pod přivřená víčka, pak pohlédne ke stropu a vzdychne.

Vstoupí služka, nese vlekčaný koberec. Pohlédne na paní, řízne se o ni, pohlédne na slečnu, polehává se o ni, užž by se smála, a kdyby ta slečna dovedla, smála by se s ní nejraději v duetu; pak prostírajíc koberec, slyší píseň shora, a hned je v ní všemi zuby, jak v jablku.

Ona ví, z čeho tahle píseň nahoře tryská, vidí se v ní, jak venku doma v zrajícím žitném poli se skrývají v podnebesku, je jí dobře z té paní nahoře, která zpívá a kterou včera potkala na schodech, ana vystupovala jaksi těžce a náhle se musila zastavit, stála tu před ní a smála se, záříc štěstím. „Už se mi to, milá holka, zase dobře neběhá do schodů, uličnice jsem, už zase neběhám sama. Ale tentokrát to bude žába...“ — „Bude, jistě bude, milostpaní drahá,“ říká jen to, ale cítí nesmírněji a hlouběji, má pocit nakynulé letní úrody, sadů těžkých plodů, crčícího hojného mléka, a neví jen, jak to všechno uložit do této mladé, snědé paní, nečítajíc ani celou řadu věcí, ony různé důlky, vlnky, chmyří, zákoutí, toaletní nápovědi a vůně, které mají asi muži rádi a které jim vysoušejí pokorně hlas; pak snědá paní už dávno nestojí před ní, její oči i ruce musily se obírat zatím již množstvím všedních věcí, ale ona každé z nich musila říci něco krásného o mladé paní, která čeká holčičku, a „která je, vězte mi, taková milá v smějících se suknič“.

Prostírá teď koberec, někdy je to práce nijaká, někdy jdou při tom ruce jak v neděli na procházku; koberec zvenčí přinesený zavoní také někdy jak louka; zatáhneš za cíp, celý koberec ujíždí, celý pokoj ujíždí, je to jak malá tahanice s milým; kromě toho strop nad tebou je v růžích, píseň to udělala, a udrž potom jazyk za zuby.

„Navvádá se teď ta milostpaní nahoře. Nu, je jí přáno... Těší se tolik, že bude mít teď holčičku...“ Chladná paní vysype stranou popel očí. „Ták...?“ Pak trochu posměšně: „Jste jako noviny, milá Tóny.“ V slečnině knize zvarhaněné listy vypustí slyšitelně duši. Její obličej je neprozřetelně udeřený hudební nástroj, oči, ústa sahají po hřích. Strop je chvějícím se filmem, komusi rozprasknou se ústa na zubech v krutém úsměvu, muž s americkým výrazem vstupuje do manželské ložnice. Ale pro chladnou paní a pro všechny krátkozraké řekne potom slečna co nejdříve: „Velmi zajímavé...!“ A rozloučí se s milým filmem, dělajíc do něho díru: „Děkuji předem, bude to rávat dnem a nocí...“ Načež je na chladné paní, aby smísila vhodně výtku i shovívavost, na služce, aby se smála pouze jako v pokoji.

Ale zpěv mladé paní vniká i do jiných bytů. Nahoře bydlí sám a sám muž, je již přes třicet, nemá ženy, nemá dětí, ale někdy postaví

na stůl květiny, rozezdává židle a hledí kolkolem hovornýma, smějícíma se očima, jako by nebyl sám. Občas mívá ovšem přeletné návštěvy, je trochu nedůtklivý při tom, nemá rád, zvíří-li mu mnoho prachu sukňemi v jeho pokoji; není hrubý, ale stručný, a jde rovně za svým cílem; když odejdou, vytáhne žaluzie, otevře okna, vypustí cigareťový dým, voňavku, splašky smíchů a vzdechů a položí si hlavu na kousek modrého nebe neb na oblak, neboť bydlí vysoko, a zavře oči; jeho hlava leží jak zralá hruška, kolem které bzučí včely a vosy. Má na stěnách tři, čtyři obrazy, které miluje; na jednom z nich samotáří větrný mlýn z jeho rodného kraje, a k němu chodívá truchlit, když se mu někdy zborší den; má také knihy a toulá se některými z nich jako lesem, naslouchavý k zelenému, mnohomluvnému tichu, do některých skáče jak do jedoucího rychlíku, k jiným ulehá jak k lučnimu potoku se slunečnými pastýřskými očima, některými vchází jak hřbitovními vrátky a před jinými stane v pohnutém střehu, jak před záhadným oknem, náhle do noci rozsvíceným...

I k němu vnikne panina píseň. Učiní několik pohybů rukama, jako by modeloval ticho pokoje v postavu, která naslouchá. Pak je překvapen; zdá se mu, že cosi v jeho pokoji křehoučkým, sklenným hláskem zpívá s sebou; snad dívčí terakota na psacím stole; pokyne vděčně oním směrem, ale učiní to zcela nenápadně, nechce nijak zrazovatí zázrak, jehož se stal svědkem. Naslouchá a lituje, že nemá květin na stole. Jde po špičkách k lenošce a usedá. Když usedl, má trapný pocit, že ohnul a zkrivil cosi, co v něm chtělo růsti rovně. A když vstane, cítí, že to bylo ono: rovně, stromově stoupá jím píseň. Milá, přemilá, říká s moudrou, vážnou něhou. Až tě potkám, poděkuji ti očima. Pohlédnu na tvé tělo, jak na šipkový keř s ptáčím hnízdem. Jsí horký letní večer, kterým se vrací nadmuté stádo z pastvy, jde z tebe zdravé teplo, jak z plodného, čistého chléva. Neseš svou kvetoucí ránu uprostřed, ach, dotknu se tvé sukne jen konečky svých pohledů, i tak budu zmaten. Jaké štěstí, že tě tu máme v domě!

A paní Koterová zpívá, její smích vyrazí v kuželích na všechny strany, dva pokoje jsou málo a oba jsou již plny po okraj, tančí a výskotem přelévá se mezi oběma, a na co nestací ona, přidá čtyřletý Julek, tátnův kluk, někdy v špatně chápané souhře, někdy na svou vlastní pěst, a poněvadž někdy asi projeví při tom všelijaké talenty, vzbudí mámino nadšení a musí být odměněn, což také odehraje se s vyvrcholnou hlučností v jejím náručí, ne bez důvodných obav, že chlapec bude zdušen. A to ještě nevstoupila na scénu osoba třetí, muž s americkým výrazem; než vstoupí, slyšíš umíněný elektrický zvonek, provázený bubnováním na dveře, trylek panin, indiánský pokřik Julkův, pád židle, vítr, ženoucí se oběma pokoji a předšíní. Opona letí nahoru, dveře dvakrát trřaskavě kýchnou, všechny předměty v obou pokojích řeknou ulekaně pozdrav pánbůh — třetí osoba je na scéně. Mluví basem, jak ze skříně, má smysl pro grotesknost, mluví s prkennou lhosejností i deklamuje, a když vyslechne oboustranně danou expositci, nekazí souhry. Nediv se, je-li táta učelivým vepřem z cirkusu nebo porazí-li jej Julek umně v řeckořímském zápase, prolomiv most a ztrpčiv mu ještě porážku výtoku, že zápasil surově, nediv se, že v propuknuvší dívčí válce je Julek vyznamenáván tak málo, že má sto důvodů být na tátu zárlivým a vyjádří žal svého opomíjení způsobem hodně lapidárním, a už nejméně se podiv, letí-li úryvek opery z talíře polední polévky, kašpárkova deklamace z předspankových nedbalek a zazní-li z koupelny ryk námořní bitvy neb hihot rusalčin; to si ale dovede představit, že z koberců v oněch pokojích je brzy křabatiná, střechující stádo židlí bžící všemi směry a nějaké sklo je vždycky ohroženo. Myslí na vystrřední počasí s prudkými lijáky a prudkými slunečny. Na bujnou trávu. Na červený, plápolající křik léta. A je ti, že ty sám žiješ v jiném, studenějším pásmu. Ostatně, snad máš nějaké námitky in puncto vkusu. Snad právem.

Dům stojí na pražském předměstí, je nový, nikdo v něm dosud neumřel, ale dětský první křik slyšeli tu už několikrát; snad tyto odstíny vedou od ocenit i věci tak mrtvé na pohled, jako schodiště, okna a zdi, okna na tebe pohlédnou přívětivěji, po schodech stoupáš jak za příjemným dobrodružstvím, na zdi jen náhodou nesvíti slunce, a vzduch na schodišti je jak pomoučený kuchtík, s cukrem ve vlasu. Tak tě vítá dům ovšem nyní. Když sem přišla mladá paní Koterová, páchl ještě čerstvým zdívem, fermeží; mladá paní musila projít na schodišti kolem mladého zedníka, jehož šetka stříkala vápno; zasmál se jejimu strachu, s jakým uhýbla před stříkající šetkou; pak na ni pohlédl lépe, přestal se smáti a nyní bylo opět na ní, aby se zasmála; hleděl za ní, až zašla, a oddychl příkře, jako by se mu v prsou trhal papír.

Tento vstupní smích mladé paní byl vlastně okamžitým nedopatřením. Čtěla vejít do tohoto domu, jako dokonalá dáma; teď teprve mělo být nadobro sčítováno s jejím, přece jen trochu ukoptěným, dětstvím. Bude mluvit chladným a jakýmsi drahocenným hlasem; ponese svou rovnou a krásnou hlavu mimo lidi a věci, které se jí netýkají, rozdávajíc nezaujaté pohledy, které oddálí a příjemně zneklidní; bude děkovati na pozdrav malým úklonem hlavy; její sukne bude řízena pánovitými údery kolen, dráždívá zároveň i nepřístupná, a vše pod jejím šatem bude moudrou, nestydlivě nesenou zralostí; bude mít celou onu příjemnou výzbroj úsměvů, pohledů, postojů ženy znalé, již nelze uvést ve zmatek, jak tu neb onu služku a šičku. Tak chtěla vejít do tohoto domu a epizoda s mladým zedníkem byla jen okamžitým vypadnutím z nastudované role.

*) Ukázka z Šrámkova románu „Tělo“, jímž na podzim firma Fr. Borový, zahájí sešitové vydání jeho spisů.

Životní román Orlikův,
historie vídeňského
kongresu a povahopis
Metternichův je obsah
knihy, kterou na zá-
kladě nového dosud
neznámého materiálu
vídeňského dvor-
ního archivu napsal
DR. VIKTOR BIBL
a kterou pod titulem

vydá na podzim 1932
ve své ilustrované
sbírce Knihy Dalekých
Obzorů Fr. Borový
v Praze - Předběžné
přihlášky u knihkupců

SYN

NAPOLEONŮV

Nové knihy
(Kapsla první)